

107/20  
R/11270  
24

# COMMUNICATIE

Tijdschrift voor Massamedia en Cultuur

1387

• ANGSTVERWEKKENDE BERICHTGEVING • EIGENDOMSSTRUCTUREN  
• IN DE BELGISCHE PERS • PACIFIC TELECOMMUNICATIONS  
• COUNCIL • ONTWIKKELINGSJOURNALISTIEK • IMAGO IN  
• PERSUASIEVE COMMUNICATIE • KRONIEK VAN DE MEDIA-  
• WERELD • BOEKEN EN TIJDSCHRIFTEN OVER COMMUNICATIE

5300

ZENTRUM VOOR COMMUNICATIEWETENSCHAPPEN  
VAN EVENSTRAAT 2A  
3000 LEUVEN

JAARGANG 15  
NR 1  
LENTE 1985

## COMMUNICATIE

Driemaandelijks tijdschrift  
voor massamedia  
en cultuur.

Een uitgave van het  
Centrum voor Communi-  
catiewetenschappen,  
E. van Evenstraat 2 A  
B-3000 Leuven.  
Verschijnt 4 x per jaar.

15de jaargang nr. 1  
LENTE 1985

**Hoofdredacteur:** W. Van der biesen  
**Redactiesecretariaat:** A. Hendriks  
**Administratie:** A. Willems, M. De Troy  
**Lay-out:** G. De Meyer

**Redactie:** G. De Meyer, G. Fauconnier, A. Hendriks,  
W. Hesling, W. Van der biesen, L. Van Poecke.

**Abonnementen:** De abonnementsprijs bedraagt 400 BF voor een jaargang (4 nummers). De prijs voor losse nummers is 150 BF. Betaling kan geschieden op rekening nr. 431-0370171-86 van het Centrum voor Communicatiewetenschappen, K.U.Leuven, E. Van Evenstraat 2A, B-3000 Leuven.

Abonnees in *Nederland* schrijven fl. 25,- over op (Rabobank-Nederland) rekeningnr. 10.38.86.737 van Communicatie, E. Van Evenstraat 2 A, B-3000 Leuven. Losse nummers kosten fl. 10,-.

Voor betaling vanuit *andere landen* gelieve men gebruik te maken van zijn Postgirorekening of een Internationaal Postmandaat.

Abonnementen worden automatisch verlengd, tenzij men een maand vóór het einde van de jaargang opzegt.

**Alle briefwisseling** i.v.m. redactie, administratie, boeken ter recensie, advertenties enz., gelieve men te richten aan COMMUNICATIE, Centrum voor Communicatiewetenschappen, E. van Evenstraat 2A, B-3000 Leuven, tel. 016-22.10.70.

**Advertentietarief** wordt op aanvraag toegezonden.

Getekende artikels verbinden alleen de schrijvers.

---

### Inhoud Jg. 15, nr. 1

---

- 1 **Berichtgeving en gevoelens van onveiligheid en angst** - Jan Gutteling, Margot Kuttschreuter, Oene Wiegeman
- 5 **De eigendomsstructuren in de Belgische pers** - Bart Vanderkerken
- 10 **De "Pacific Telecommunications Council": de eerste stap naar een regionaal communicatiebeleid?** - Jan Servaes
- 15 **Ontwikkelingsjournalistiek in de nationale pers in India, Sri Lanka, Maleisië en de Filipijnen** - José Ruijter
- 21 **Het imago in de persuasieve communicatie** - Carola Michiels
- 23 **Feiten en meningen uit de mediawereld** - Kris Vanstappen, Wim Van der biesen
- 27 **Uit de tijdschriften**
- 30 **Uit de literatuur**

**Verantwoordelijke uitgever:**  
L. Boone, Brugstraat 146,  
3030 Leuven-Heverlee.

# berichtgeving en gevoelens van onveiligheid en angst

jan gutteling  
margôt kuttschreuter  
oene wiegman

## Inleiding

Het is een uitgemaakte zaak dat de massamedia, waaronder met name de televisie, in ons dagelijks leven een niet meer weg te denken plaats innemen. Er bestaat echter weinig duidelijkheid over de vraag hoe verstrekkend de invloed van massamedia is op ons denken en handelen, met name waar het berichtgeving betreft over risico's van industrie en technologie. Deze risico's doen zich voor bij industriële activiteiten, die in potentie een bepaalde objectieve en/of subjectieve risicodrempel (kunnen) overschrijden, waardoor ze een bedreiging kunnen vormen voor mens en/of milieu (1). Deze dreiging is terug te voeren op mogelijke negatieve gebeurtenissen in alle fasen van het productieproces, dat wil zeggen van de productie van grondstoffen tot en met de afvalverwerking.

Wanneer dergelijke negatieve gebeurtenissen optreden is er sprake van een calamiteit. In de meest gehanteerde definities van dit begrip komen twee aspecten aan de orde, namelijk dat er aanzienlijke schade wordt toegebracht aan mensen en objecten en dat het vóórkomen ervan plotseling en acuut is. Een veel gemaakt onderscheid is dat tussen natuurlijke ca-

lamiteiten en calamiteiten door menselijke handelingen (2). In de praktijk is dit onderscheid soms moeilijk hanteerbaar omdat menselijk handelen van invloed kan zijn op natuurrampen of dat natuurrampen tot technologisch falen kunnen leiden.

Baum e.a. (3) menen dat psychologische reacties op deze beide typen calamiteiten sterk van elkaar verschillen, in die zin dat technologische calamiteiten gekenmerkt worden door een verlies van menselijke controle over de gebeurtenissen, terwijl natuurrampen haast per definitie oncontroleerbaar zijn. Psychologische reacties zijn niet alleen te onderkennen bij personen die direct bij de gebeurtenissen betrokken zijn, maar ook bij bredere lagen van de bevolking. Illustratie hiervan vormt het onderzoek van Kushnir (4), die 174 Israëli ondervroeg over hun reacties op de terugkeer van Skylab in de dampkring. Volgens de auteur zouden de massamedia gefaald hebben in het op een adequate manier bekend maken van de risicocijfers, wat tot irrealistisch hoge schattingen leidde van de kans dat men zelf door dit technologisch manna getroffen zou worden.

Een veel gehoorde veronderstelling is dat confrontatie met dergelijke (vaak on-

gewild gelopen) risico's leidt tot gevoelens van angst of onveiligheid (5, 6, 7, 8, 9, 10) en dat ook berichtgeving in de media tot die gevoelens aanleiding geeft (11, 12, 13). De massamedia spelen een steeds belangrijker rol bij de informatieverspreiding. Er is in de berichtgeving over risico's niet alleen een kwantitatieve verandering te constateren, maar ook een kwalitatieve (14). Vroegere artikelen hadden meer betrekking op natuurlijke verschijnselen en milieuproblemen in landbouwstreken, tegenwoordig is de nadruk verschoven naar de problemen van het geïndustrialiseerde stedelijk milieu, zoals lucht- en waterverontreiniging. Deze verandering kan worden geïllustreerd aan de hand van onderzoek (zie 13) waarbij artikelen uit edities van de New York Times tussen 1950 en 1978 werden geanalyseerd. De bezorgdheid over technologische risico's bleek in de vijftiger jaren beperkt tot gevolgen van militaire atoomproeven en tot gevaren die een bepaalde constructiewijze van viaducten op snelwegen opleverde. Midden jaren zestig steeg het aantal artikelen waarin de technologische ontwikkelingen kritisch werden benaderd. Artikelen verschenen over ecologische schade en ook actiegroepen werden hierbij als bronnen

van informatie genoemd. Militaire en economische argumenten ten gunste van het introduceren van nieuwe technologieën verdwenen vrijwel. Gedurende de hele geanalyseerde periode heeft veiligheid aandacht gekregen, maar sinds het midden van de jaren zestig is juist dit aspect zeer belangrijk geworden (13). Uiteraard betreft het hier onderzoek naar Amerikaanse berichtgeving. Het staat niet bij voorbaat vast dat deze ontwikkeling parallel loopt aan de ontwikkeling in ons eigen taalgebied, hoewel dit intuïtief gezien aannemelijk lijkt.

### **Wat doen de media met het nieuws**

Een deel van de informatie over risico's en gebeurtenissen komt via woordvoerders van overheid, bedrijfsleven, actiegroepen, wetenschappers enz., of door eigen nieuwsgaring van journalisten bij de massamedia terecht. Op basis van bepaalde selectiecriteria beslist men welke gebeurtenissen worden gerapporteerd en welke niet, al naargelang de belangen die hierbij in het spel zijn en de doelgroep die men op het oog heeft. Galtung en Ruge (15) onderscheiden 12 van dergelijke factoren die de nieuwswaarde van een gebeurtenis bepalen. Zij veronderstellen o.m. dat naarmate de aard en de frequentie van een gebeurtenis beter overeenstemt met de karakteristieken van het medium, de kans toeneemt dat de gebeurtenis tot nieuws wordt. Gegeven het feit dat de media dagelijks publiceren worden plotselinge, dramatische of zeldzame gebeurtenissen eerder nieuws dan traagverlopende gebeurtenissen. Voor de problematiek rond de riskante industriële activiteiten zou dit bijvoorbeeld kunnen betekenen dat in de media meer aandacht wordt geschonken aan acute dan aan sluipende milieuverontreiniging. Een gebeurtenis moet een bepaalde drempel overschrijden om te worden opgemerkt en nieuws te worden. De nieuwswaarde van een gebeurtenis stijgt bijvoorbeeld naarmate deze meer mensen betreft (relevanter is voor een grotere groep). Op het terrein van de riskante industriële activiteiten kan men veronderstellen dat de grootte van een bodemverontreiniging bepalend is voor de hoeveelheid publiciteit, waarbij geldt dat wat eenmaal nieuws is, nog enige tijd in het nieuws blijft zelfs wanneer er op dit terrein weinig nieuwe ontwikkelingen zijn. De massamedia bepalen zich in hun verslaggeving over een calamiteit meestal

tot de gebeurtenis zelf en tot het opstarten van de hulpverlening direct erna. Het belangrijkste criterium voor de aandacht wordt gevormd door de gevolgen, uitgedrukt in doden of menselijk lijden. Een tweede criterium is de grootte van de materiële schade (16). De aandacht kan mede afhankelijk zijn van de afstand tot de plaats waar de calamiteit zich afspeelt.

Hoe verder weg, hoe groter de omvang moet zijn om dezelfde aandacht te krijgen.

Het voorgaande houdt in dat voor de massamedia een calamiteit een zeer belangrijke gebeurtenis is en wellicht dat berichten over calamiteiten en risico's oververtegenwoordigd zijn in de media. Hierdoor kan de verkeerde indruk ontstaan dat er relatief veel negatieve gebeurtenissen plaatsvinden. Het is heel goed denkbaar dat dit tot gevoelens van onveiligheid en angst aanleiding geeft. Ten gevolge van selectiecriteria kan er in de presentatie door de massamedia vertekening ontstaan. Dit blijkt o.a. uit het onderzoek van Combs en Slovic (17) die de inhoud van twee kranten in de VS analyseerden. Van alle overlijdensmeldingen noteerden ze de doodsoorzaak. De publiciteit die er aan een bepaalde doodsoorzaak gegeven werd was nauwelijks gerelateerd aan de werkelijke sterftcijfers in dat land. Ziekten werden in verhouding te weinig gemeld, relatief te veel aandacht werd geschonken aan gewelddadige, vaak catastrofale of spectaculaire gebeurtenissen zoals tornado's, branden, ongelukken etc. Deze vertekening kan leiden tot een verkeerde beeldvorming bij de ontvanger van het nieuws (18).

Vertekening kan ook optreden wanneer de juistheid of objectiviteit geweld wordt aangedaan. Met betrekking tot risico's is dit echter moeilijk na te gaan omdat dit het bestaan van een objectiviteitscriterium suggereert. Naar deze vertekening werd onderzoek verricht door Scanlon e.a. (19), die de juistheid van berichtgeving in Canadese media over zes crisissituaties analyseerden. Hierbij waren vier grote kranten betrokken, de nationale televisie en de lokale pers. De conclusie luidde dat over het algemeen de door de betreffende media gebrachte impressie juist was, maar dat er specifieke en verificerbare feitelijke fouten gemaakt werd. Er zijn een aantal redenen aan te geven waarom de juistheid van de berichtgeving soms te wensen overlaat. Snelle nieuwsverslagen van calamiteiten zijn

soms fragmentarisch, speculatief en inaccuraat vanwege de tijdsdruk (20, 21). Scanlon e.a. (19) menen dat calamiteiten gekarakteriseerd worden door veel onvoorspelbare momenten, wat tot fouten kan leiden. Bij grootschalige calamiteiten wordt de situatie bovendien onoverzichtelijk, omdat er veel mensen bij betrokken zijn.

Conclusie is dat de berichtgeving over calamiteiten en risico's kenmerken heeft, die aanleiding kunnen geven tot vertekening of tendentieuze berichtgeving, hetgeen makkelijk tot gevoelens van onveiligheid kan leiden.

### **Wat doen de ontvangers met het nieuws**

In het voorgaande werd beschreven welke processen er aan de zenderkant van de media een rol spelen bij de berichtgeving. Hierna richten we onze aandacht op dergelijke processen aan de ontvangerskant.

In nieuwe, riskante situaties ervaart men onzekerheid en een behoefte aan informatie over de positieve en negatieve gevolgen die met het risico samenhangen. In hoeverre deze behoefte aan informatie wordt omgezet in informatie zoekend gedrag is o.m. onderzocht door Nigg (22). Ter verklaring van de discrepantie tussen de vele informele discussies over aanstaande aardbevingen en het relatief kleine deel van de bevolking van Los Angeles dat informatie zocht bij experts, werd door haar een model voor informatiezoekend gedrag ontworpen -met vier stadia: bewustwording van het onderwerp, informele discussie en aandacht voor de media, verhoogde interesse en beoordeling van de bedreiging. Deze stadia zouden elkaar in de tijd opvolgen. Een soortgelijk onderzoek werd verricht door Perry e.a. (23), die de reacties van bewoners uit de omgeving van Mount St. Helens nagingen in de periode rond de uitbarsting in 1981. De helft van de proefpersonen beschouwde de bedreiging als een serieus probleem. Naarmate men zich meer bedreigd voelde zocht men ook meer informatie voornamelijk in de massamedia (televisie, kranten, radio), in mindere mate via persoonlijke contacten. Perry e.a. verklaren deze voorkeur voor de massamedia uit het gegeven dat een vulkaanuitbarsting zeldzaam is en er daardoor weinig kennis en ervaring met dit natuurgeweld bestond.

Wanneer mensen via de media bericht krijgen over een calamiteit worden per-

soonlijke contacten belangrijk, zo bleek uit een onderzoek naar de reacties op een Zweeds radioprogramma over een (fictief) ongeluk met een kerncentrale (16). Mensen zochten contact met familieleden, verwanten of burens. De politie of de massamedia werden vooral gebeld door degenen die geen hulp en steun hadden van familieleden, collega's op het werk of andere bekenden. Deze mensen waren meer opgewonden dan de rest van de bevolking. De gesprekken met verwanten en kennissen dienden o.a. ter inwinning van informatie en advies. Een deel werd gevoerd uit 'niet-getroffen' delen van het land uit bezorgdheid om familieleden (16).

We kunnen ons afvragen hoe mensen met informatie over risico's omgaan. Hansson e.a. (24) onderzochten de effectiviteit van waarschuwingen over een te verwachten overstroming. Zij veronderstelden dat kennis van hetgeen men kan verwachten tot een redelijke mate van realistische angst leidt en motiveert tot het zoeken van informatie over alle aspecten van de potentiële stressor. Men zou vervolgens minder snel door de gebeurtenissen worden verrast, de gelegenheid hebben zich emotioneel voor te bereiden, en zich gesteund voelen als de gebeurtenissen volgens verwachting verlopen. Afhankelijk van mediërende cognitieve factoren worden een aantal basispatronen van reacties op waarschuwingen omtrent komend gevaar onderscheiden, o.a. zich er niets van aantrekken, paniek en waakzaamheid.

De resultaten uit het onderzoek van Hansson doen vermoeden, dat waarschuwingen niet leiden tot adequaat gedrag in die zin dat mensen zich voorbereiden op de mogelijke catastrofe waardoor de gevolgen van de calamiteit zoveel mogelijk verminderd kunnen worden, maar tot een toename van angst en paniek.

Het is de vraag in hoeverre de resultaten van dit onderzoek gegeneraliseerd kunnen worden naar risico's van industrie en technologie; hierbij is immers geen sprake van onvermijdelijke gebeurtenissen. Het lijkt verantwoord te veronderstellen dat waarschuwingen tot gevoelens van angst en onveiligheid kunnen leiden.

Enige indicatie over de vraag in hoeverre boodschapkenmerken het effect van de berichtgeving mede bepalen geeft het onderzoek van Johnson en Tversky (25), die in vier experimenten de berichtgeving

over risico's varieerden. De melding dat iemand overleden was aan een bepaalde doodsoorzaak, vergrootte niet alleen de schatting van het aantal slachtoffers van de betreffende aandoening, maar ook de schattingen van allerlei andere doodsoorzaken werden verhoogd. In een replicatie-onderzoek werden de resultaten bevestigd. Volgens de auteurs had het effect van de boodschap niet zozeer met de inhoud ervan te maken, als wel met de opgeroepen stemming, die het gevolg is van dergelijke berichtgeving. De vraag is of een negatief bericht dat somber stemt een vertekening in de risicoschatting bewerkstelligt. In het derde onderzoek werd derhalve een somber bericht opgenomen dat niets met risico's vandoen had, en werd gevraagd naar schattingen van negatieve, niet-dodelijke gebeurtenissen, zoals overstromingen en echtscheidingen. Ook nu bleek de negatieve stemming de schatting van negatieve gevolgen te verhogen, onafhankelijk van de inhoud van het bericht en de geschatte grootheden. In een vierde experiment beïnvloedde men de stemming van de proefpersonen door de verspreiding van een positief bericht. Dit bericht dat handelde over de gelukkige omstandigheden van een jonge student die werd toegelaten tot een universiteit en slaagde voor een moeilijk examen, leidde tot een daling van de schattingen. Opvallend is dat de proefpersonen wel de invloed van het bericht op hun stemming en de invloed van hun stemming op de schatting onderkenden, maar geen verband zagen tussen bericht en schattingen en dus geen inzicht hadden in het totale proces dat zich afspeelde. Dit zou er op wijzen dat bij oordelen van leken niet de getalmatige informatie het meeste gewicht in de schaal legt maar dat het feit dat mensen door dergelijke berichten somber gestemd worden bepalend is voor hun inschatting van bepaalde risico's.

Er is vanuit dit onderzoek niet met zekerheid te zeggen of de gevonden stemmingsfactoren op de lange termijn ook aanwezig blijven. Bij een regelmatige aanbieding van dergelijk materiaal in de media liggen zulke lange termijn effecten natuurlijk wel voor de hand.

Het vele onderzoek ten spijt kan er geen uitspraak gedaan worden over de effecten van massamedia in hun algemeenheid, los van de context waarin het communicatieproces plaatsvindt. De opvattingen hieromtrent zijn in de loop der jaren aan nog

hevig geweest. Gesteld kan worden dat media verschillende effecten op mensen hebben. Veelal bestendige mediaboodschappen een bepaald gedrag of een bepaalde attitude, roepen ze een bepaalde stemming op of reiken voorbeelden aan voor nieuw gedrag. Op het terrein van calamiteiten en risico's is de kennis over de effecten van de media nog zeer beperkt. Men vindt wel veronderstellingen en anecdotes, maar systematisch effectonderzoek is nauwelijks verricht.

We kunnen er van uitgaan dat mediaberichtgeving risico's van industrie en techniek voorstelbaarder maakt voor de ontvanger van dergelijk nieuws. Naarmate risico's voorstelbaarder zijn acht men het waarschijnlijker dat de negatieve gevolgen die met het risico samenhangen optreden. Dit kan aanleiding zijn tot het ontstaan van gevoelens van onveiligheid. Op grond van de mediatheorieën kan worden geconcludeerd dat berichtgeving over calamiteiten en risico's tot dergelijke gevoelens kan leiden. Verspreiders van het nieuws hanteren bepaalde selectiecriteria. De berichtgeving over riskante activiteiten en calamiteiten bevatten doorgaans veel elementen die de nieuwwaarde van de gebeurtenissen verhogen. De hieruit voortvloeiende overbelichting in de media kan tot vertekening van de wekelijkheid leiden, tot overschatting van de risico's en tot een verkeerde beeldvorming door de bevolking.

De ontvanger van het nieuws heeft zo zijn eigen redenen om informatie aan de media te onttrekken. Er zijn nogal wat theorieën die een uitspraak doen over het effect van massamedia waarbij in zijn algemeenheid kan worden gesteld dat de oudere theorieën de macht bij de media leggen, latere theorieën bij de ontvanger, maar dat de meest recente theorieën de media weer veel macht toeschrijven. We willen hier evenwel een drietal theorieën noemen, die mogelijkerwijs van belang zijn voor de onderhavige problematiek.

De Uses and Gratifications theorie stelt dat de media in bepaalde behoeften en interessen voorzien. McCombs en Becker (26) noemen bv. als motieven voor het lezen van een krant: toezicht houden op de omgeving om te weten wat er gebeurt, hulp bij het nemen van dagelijkse beslissingen, het verzamelen van informatie die bruikbaar kan zijn voor discussies met anderen, het gevoel in de gebeurtenissen te participeren, bevestiging van meningen en opinies, en ontspanning en

vermaak. De meest gelezen artikelen handelen over ongelukken, rampen en misdadaadverhalen. De agenda-settingtheorie stelt dat media alleen het belang van bepaalde onderwerpen benadrukken en bij het publiek een discussie op gang brengen (27). Het effect van de massamedia zou echter niet zo verstrekkend zijn, dat ook het gedrag en de attitudes van het publiek daaraan onderhevig zouden zijn. Dit betekent dat wanneer de media meer aandacht aan risico's van industrie en techniek besteden, dit tot gevolg kan hebben dat ontvangers na verloop van enige tijd dat onderwerp eveneens belangrijk gaan vinden. Mazur (12) bestudeerde de oppositie tegen fluoridering van het drinkwater en tegen kerncentrales. In eerste instantie behelsde de publiciteit in de media voornamelijk nieuwsfeiten. In een later stadium besteedden de media ook aandacht aan de gevaren van de technologie, acties van tegenstanders en de opinie van voorstanders. Die aandacht van de media vergrootte de interesse voor het onderwerp bij een breder publiek, en de weerstand tegen invoering van die technologie nam eveneens toe, vermoedelijk op grond van gevoelens van onveiligheid. Toen de publieke belangstelling na verloop van tijd afnam, daalde de publiciteit eveneens.

In tegenstelling tot de voorgaande theorie gaat de sociale leertheorie ervan uit dat media een directe invloed hebben op de ontvanger. De invloed bestaat eruit dat de ontvanger op grond van de observatie van de attitude en het gedrag van anderen deze onder bepaalde omstandigheden zal overnemen (zie 28). Deze theorie kan een verklaring bieden voor het feit dat voorbeeldgedrag (bv. milieuvriendelijk gedrag) door grote groepen van de bevolking wordt nagevolgd. Naarmate men meer geconfronteerd wordt met modelgedrag waaruit angst, gevoelens van onveiligheid of paniek zijn af te leiden, wordt de waarschijnlijkheid groter dat het individu zelf ook dergelijk gedrag gaat vertonen, het werkt als het ware aanstekelijk.

Mensen zoeken voornamelijk informatie om onzekerheid in nieuwe, risicovolle situaties het hoofd te bieden. De massamedia en persoonlijke contacten spelen hierbij een belangrijke rol als bron van informatie. De vraag is of onder invloed van informatie in de media de onzekerheid afneemt of zich ontwikkelt tot angst of gevoelens van onveiligheid, zoals in

het onderzoek van Hensson e.a. (24). Informatie leidde in dat geval niet tot adequaat gedrag maar juist tot een toename van angst en paniek.

De mogelijkheid bestaat dat dergelijke informatie een bepaalde stemming oproept waardoor de schatting van bepaalde risico's wordt verhoogd. De vraag is hoe in de betreffende berichtgeving de informatie op een juiste wijze tot zijn recht kan komen, zonder dat er tegelijkertijd ongewenste stemmingseffecten optreden, en zonder dat er op de lange duur doemdenkerij ontstaat.

#### Literatuur

- (1) Kuttischreuter M., J.M. Gutteling, O.Wiegman; *Massamedia en riskante industriële activiteiten: een literatuuronderzoek* Den Haag, Publikatiereeks Milieubeheer, Ministerie VRM, 1984 (in voorbereiding)
- (2) Kreps G.A.; Research Needs and Policy Issues on Mass Media Disaster Reporting in: Committee on Disasters and the Mass Media; *Disasters and the Mass Media* Washington D.C., National academy of sciences, 1980
- (3) Baum A., R. Fleming, L.M. Davidson; Natural disaster and technological catastrophe *Environment and Behavior*, 1983, 15, 333-354
- (4) Kushnir T.; Skylab effects: psychological reactions to a human-made environmental hazard, *Environment and Behavior*, 1982, 14, 84-93
- (5) Slovic P., B. Fischhoff, S. Lichtenstein; Facts and Fears: understanding perceived risk in: R.C.Schwing, W.A. Albers (eds); *Societal Risk Assessment, how safe is safe enough* New York, Plenum Press, 1980
- (6) Fischhoff B., P. Slovic, S.Lichtenstein, S. Read, B. Combs; How Safe is Safe Enough? A psychometric study of attitudes towards technological risks and benefits *Policy Sciences*, 1978, 9, 127-152.
- (7) Vlek C.A.J., P.J.M. Stallen; *Persoonlijke Beoordeling van Risico's: over risico's, voordeel en aanvaardbaarheid van individuele, maatschappelijke en industriële activiteiten*, Groningen, Instituut voor experimentele psychologie RU Groningen, 1979
- (8) Renn O., ; *Man, Technology and Risk, a study on intuitive risk assessment and attitudes towards nuclear energy* Jülich, Kernforschungsanlage Jülich GmbH, Programmagrupper Kernenergie und Umwelt, 1981
- (9) Midden C.J.H., D.D.L.Daamen, B. Verplancken; *De beleving van energierisico's* Publikatiereeks Milieubeheer, Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, nr. 2, 1983
- (10) Schuster G.; *Technological risk: its perception and handling* EEG

In: M. Dierkes, S. Edwards, R.Coppock (eds); *Technological risk: its perception and handling in the European Community* Cambridge Mass., Oelschlagel Gunn & Hain Publishers, 1980

- (11) Reijnders A.D., P.J.M. Stallen; *Milieu en Massacommunicatie: startnotitie t.b.v. onderzoeksprogrammering milieu en veiligheid* Apeldoorn, Studiecentrum voor technologie en beleid, 1983
- (12) Mazur A.; *Opposition to technological innovation* *Minerva*, 1975, 13, 58-81
- (13) Dierkes M.; *Assessing Technological Risks and Benefits* In: M. Dierkes, S. Edwards, R. Coppock (eds); *Technological risk: its perception and handling in the European Community* Cambridge Mass., Oelschlagel Gunn & Hain Publishers, 1980
- (14) Lipsey M.W.; *Attitudes toward the Environment and Pollution* in: S.Oskamp (ed); *Attitudes and Opinions* Englewood Cliffs New Jersey, Prentice Hall, 1977
- (15) Galtung J., M.H. Ruge; *The Structure of Foreign News; the presentation of the Congo, Cuba and Cyprus crises in four Norwegian newspapers* *Journal of Peace Research*, 1965, 2, 64-91
- (16) Larson J.F.; *A Review of the State of the Art in Mass Media Disaster Reporting* in: Committee on Disasters and the Mass Media; *Disasters and the Mass Media* Washington D.C., National academy of sciences, 1980
- (17) Combs B., P. Slovic, B. Fischhoff, M. Layman, B. Combs; *Judged frequency of lethal events* *Journal of Experimental Psychology: human learning and memory*, 1978, 4, 551-578
- (18) Scanlon J., G. Morton, R. Luukko; *Media Coverage of Crisis: better than reported, worse than necessary* *Journalism Quarterly*, 1978, 55, 1, 68-72
- (19) Barton A.H.; *Communities in Disasters* Garden City New York, Anchor and Doubleday, 1969
- (20) Dynes R.R.; *Organized Behavior in Disasters*, Lexington Mass., D.C Heath, 1970
- (21) Nigg J.M.; *Communication under Conditions of Uncertainty: understanding earthquake forecasting* *Journal of Communication*, 1982, 22, 27-36
- (22) Perry R.W., M.K. Lindell, M.R.Greene; *Threat perception and public response to volcano hazard* *Journal of Social Psychology*, 1982, 116, 199-204.
- (23) Hansson R.O., P. Noulles, S.J.Bellovich; *Knowledge, Warning and Stress: a study of comparative roles in an urban floodplain* *Environment and Behavior*, 1982, 14, 171-185
- (24) Johnson E.J., A. Tversky; *Affect, generalization and the perception of risk* *Journal of Personality and Social Psychology*, 1983, 45, 20-31
- (25) McCombs M.E., L.B. Becker; *Using Mass Communication Theory*, Englewood Cliffs New Jersey, Prentice Hall, 1979
- (26) McCombs M.E., D.L.Shaw; *The Agenda-setting Function of the Mass Media* *Public Opinion Quarterly*, 1972, 36, 176-187
- (27) Bandura A.; *Principles of behavior modification* New York, Holt, Rinehart and Winston, 1969

# de eigendomsstructuren in de belgische dagbladpers

bart vanderkerken

Wat volgt willen wij in kort bestek een overzicht geven van de belangrijkste bevindingen van het onderzoek dat wij in het kader van onze, in september 1983 aan het Cecowe voorgedragen eindverhandeling ondernamen.

Ter inleiding geven wij weer hoe het onderzoeksobject werd afgebakend en welke methode werd gevolgd om de gegevens op te sporen.

In een tweede paragraaf komen dan de resultaten aan bod.

## 1. Inleiding: onderzoeksobject en methode

Uitgangspunt voor ons onderzoek was de verregaande taboeïsering en geslotenheid die zowel binnen als buiten onze dagbladpers gehuldigd wordt van zodra gepeild wordt naar de feitelijke eigenaars van de betrokken uitgeverijen. Onze studie beoogde derhalve een beschrijvend overzicht te geven van de eigendomsstructuren in de Belgische dagbladpers.

Daarbij richtten wij ons in eerste instantie op de personen, verenigingen en/of vennootschappen die eigenaar zijn van diverse, in België gevestigde uitgevers-

maatschappijen die in dit land een dagblad van algemene informatie op de markt brengen.

Om redenen van plaats en tijd lieten we de eigendomsstructuren in de weekbladpers buiten beschouwing, hoewel ook daarover menig interessant verhaal te schrijven is.

Voor de bepaling van wat we onder "dagblad" verstaan, deden wij een beroep op de definitie van W. VAN DER BIESEN: 'iedere publikatie die minstens 6 maal per week verschijnt, onder een eigen typische titel en die algemene informatie (en opinievorming) beoogt'(1). Bijgevolg vielen gespecialiseerde dagbladen zoals "De Financieel-Economische Tijd", "L'Echo de la Bourse", e.a. buiten ons onderzoeksdomein. Aangezien we van dezelfde auteur ook de definitie van dagbladketen of krantengroep overnamen ('iedere krant of groep van kranten die zowel op technisch, administratief, juridisch, financieel-economisch en redactioneel vlak een volledige onafhankelijkheid bezit of toch als dusdanig wordt aangezien'(2), is het duidelijk dat we bij onze studie ook geen rekening hielden met eventuele publicitaire akkoorden. Uiteindelijk kwamen wij tot 35 titels en 16 krantengroepen.

Wie nu de eigendomsstructuren in onze perswereld nader wil onderzoeken, merkt al vlug de geslotenheid die de betrokken milieus ter zake kenmerkt. Deze situatie weerspiegelt zich reeds in de beschikbare wetenschappelijke literatuur: deze blijkt erg pover.

Aanvankelijk dienden we dan ook onze toevlucht te nemen tot enkele min of meer recente verzamelwerken over de Belgische dagbladpers. Tevens maakten we uitvoerig gebruik van enkele uitstekende C.R.I.S.P.-studies over dit onderwerp. Erg interessant maar helaas verouderd is een van 1958 daterend werkje van Pierre JOYE.

Alle verwijzingen naar banden en relaties van de Belgische krantenuitgeverijen met andere vennootschappen, c.q. verenigingen die we in deze bronnen aantreffen, werden samengebracht.

Zo stelden we een lijst van ongeveer 300 te bestuderen vennootschappen op.

Om meer concrete gegevens over deze verenigingen en/of vennootschappen op de kop te kunnen tikken, werd een beroep gedaan op de door deze verenigingen, c.q. vennootschappen in de Bijlagen tot het Belgisch Staatsblad (voortaan: B.B.S.) gepubliceerde mededelingen.

Iedere vennootschap is immers wettelijk verplicht bepaalde gegevens openbaar te maken. Dit gebeurt onder meer in de B.B.S. Ook de v.z.w.'s en de instellingen van openbaar nut dienen zich aan bepaalde publikatievoorschriften te houden.

Men begrijpt echter dat het onmogelijk is de enkele duizenden bladzijden die één jaargang van deze Bijlagen uitmaken, door te nemen in de hoop alle door de onderzochte vennootschappen, c.q. verenigingen gepubliceerde berichten terug te vinden.

Zelfs indien men een beroep doet op de jaarlijkse indexen is dit een enorm tijdrovend werk. Bovendien zijn de indexen van de laatste jaren nog niet beschikbaar, zodat met deze methode geen recente gegevens kunnen achterhaald worden.

Wij waren dan ook gelukkig gebruik te hebben kunnen maken van de uitgebreide documentatie die de studiedienst van de KREDIETBANK in de loop der jaren heeft aangelegd. Deze dienst houdt van alle N.V.'s alle in de B.B.S. gepubliceerde berichten bij.

Sinds 1971 werden deze op microfilm vastgelegd en per N.V. geclasseerd. Zo kan men in een oogopslag kennis nemen van alle sinds 1971 door een bepaalde N.V. in de B.B.S. gepubliceerde informatie.

Via deze werkwijze ontdekten wij voortdurend nieuwe banden en relaties. Aldus verdubbelde al vlug de oorspronkelijke lijst van 300 vennootschappen. Voor alle niet-naamloze vennootschappen, v.z.w.'s en instellingen van openbaar nut bleven wij echter aangewezen op de B.B.S., zodat wij de publikaties na 1980 (voor de v.z.w.'s en de instellingen van openbaar nut) en na 1981 (voor de vennootschappen) niet konden opsporen, aangezien van deze jaargangen nog geen indexen beschikbaar waren bij het afsluiten van ons onderzoek.

De in de B.B.S. gepubliceerde mededelingen zijn echter slechts uittreksels uit authentieke notariële akten of verslagen. Deze akten of verslagen worden bewaard ter griffie van de Rechtbank van Koophandel van het arrondissement waar de vennootschap in kwestie haar maatschappelijke zetel heeft. Daarom besloten wij slechts van een beperkt aantal vennootschappen, m.n. de moedermaat-

schappijen van de door ons onderzochte groepen en die vennootschappen die voor onze studie belangrijk waren en waarover wij weinig andere informatie vonden, de volledige, door de griffies van de Rechtbanken van Koophandel bijgehouden dossiers te raadplegen.

De bij de diverse griffies neergelegde stukken dienen door de ondertekenende personen voor waar en echt verklaard te worden.

De wet stelt het verstrekken van valse gegevens strafbaar.

Het officiële karakter van de ter griffie neergelegde akten en verslagen garandeert derhalve de juistheid van de door deze stukken gereleveerde gegevens. Telkens op dergelijke bronnen een beroep kon gedaan worden, kwam dit dus de objectiviteit van onze studie ten goede.

Bij de beoordeling van de bekomen resultaten dient rekening te worden gehouden met twee belangrijke beperkingen die uit het onderwerp zelf voortvloeien. Hoe diepgaand en uitgebreid een onderzoek naar de eigendomsstructuren van de Belgische dagbladers ook mag zijn, nooit zal men alle bestaande relaties, mandaten en functies kunnen opsporen. Het is een ijdele droom in een dergelijke studie volledig te zijn. Bovendien evolueert het vennootschap zo snel dat de resultaten vlug achterhaald zijn. In dit verband is de melding dat wij onze bronnenstudie afsloten op 31 december 1983 niet zonder belang.

## 2. De resultaten

Traditioneel onderscheidt men in de Belgische dagbladers 3 types van eigendom. Een eerste type is dat van de familie-eigendom. Kranten kunnen echter ook in handen zijn van bewegingen, groeperingen, verenigingen, enz.... Dit noemden wij het type van de collectieve eigendom. Tenslotte kunnen kranten ook beheerd worden door financieel-industriële groepen.

Globaal gezien bevestigden de resultaten van ons onderzoek het bestaan van deze drieledige eigendomsstructuur. Bovendien liet de studie toe enkele interessante besluiten te trekken wat de evolutie ervan betreft.

Achtereenvolgens zullen wij de belangrijkste kenmerken van de onderscheiden

eigendomsstypes behandelen. Een bondige bespreking van de krantengroepen die onder de respectieve types ressorteren, geeft daarbij een beknopt overzicht van de specifieke situatie van de 16 door ons bestudeerde dagbladketens.

### 2.1. Type 1: Familie-eigendom

Van oudsher staat onze krantenwereld bekend als beheerd door "families". Tot voor kort konden in de Belgische dagbladers nog 5 krantengroepen (ROSSEL, CONCENTRA, LE JOUR, GRENZ-ECHO en LE RAPPEL) zonder problemen onder dit type worden thuisgebracht. Dat de voortschrijdende technische, commerciële, redactionele en financiële evolutie hevig tornt aan deze van ouds zo typische eigendomsstructuur in onze dagbladers, kwam in het laatste trimester van 1984 bijzonder scherp tot uiting.

Begin november '84 werd bekendgemaakt dat de groep ROSSEL, onder impuls van het duo J. Declercq — R. Hersant, een meerderheidsparticipatie had verworven in de uitgeversmaatschappij van LE RAPPEL. Tot dan leverden de families DRION du CHAPOIS en MISONNE de voornaamste aandeelhouders van deze uitgeverij. Reeds geruime tijd werd gespeculeerd op een mogelijke overname van de groep, maar dan wel door de groep LA LIBRE BELGIQUE — LA DERNIERE HEURE (voortaan L.L.B.-L.D.H.) waarmee het blad uit Charleroi sinds 1968 een publicitair akkoord had en waar het sinds 1976 ook werd gedrukt. Tegen alle verwachtingen in was het ROSSEL dat de groep LE RAPPEL binnenhaalde.

Ook GRENZ-ECHO, de enige Duitstalige krant die in ons land wordt uitgegeven, zag begin december '84 haar autonomie verloren gaan. Met als bruggehoofd de S.A.REGIE GENERALE DE PRESSE (voortaan R.G.P.) wist de groep L.B.H.-L.D.H. zich van dit dagblad uit de Oostkantons meester te maken.

Diezelfde R.G.P. bemachtigde in juli '84 ook de controle over het Vervierse dagblad LE JOUR. De uitgeversmaatschappij van dit dagblad was tot 1983 in handen van de families LAMBORAY en HAUZOÛL. In januari van voormeld jaar pompte de plaatselijke P.V.B.A. LA DESINFECTION INTEGRALE, o.l.v. Guy VOSSE, er nog een flinke 4 miljoen in, goed voor een kwart van de aandelen.



Blijkbaar heeft dit niet mogen baten om aan de tentakels van de Brusselse dagbladketen te ontsnappen.

Uiteindelijk kunnen dus nog slechts twee krantengroepen, ROSSEL en CONCENTRA, als typische familiebedrijven geïdentificeerd worden.

Bij ROSSEL controleren de erfgenamen van stichter Emile ROSSEL het ganse imperium dat rond de moedermaatschappij, de S.A. ROSSEL ET CIE, werd uitgebouwd. Recente conflicten tussen de takken ROSSEL-HURBAIN en DE GAUQUIER-DECLERCQ deden de oude familiestructuur in haar voegen kraken.

Sinds 30 mei 1983 zetelt niemand minder dan Robert HERSANT in de beheerraad van ROSSEL ET CIE, evenwel zonder bezit van aandelen. Luidt de komst van de Franse persmagnaat een evolutie in naar een ander type van eigendom?

De groep CONCENTRA, die HET BELANG VAN LIMBURG uitgeeft, wordt geleid door de familie BAERT, die teruggaat op stichter Niklaas THEELEN. In tegenstelling tot de groep ROSSEL, waar financiële moeilijkheden het gevolg lijken te zijn van een verouderde structuur en een gebrekkig aanpassingsvermogen, is deze groep nog in volle expansie.

De recente verschuivingen in het Frans-talig perswezen illustreren eens te meer het afnemend belang van de familiebedrijven in de evolutie van de Belgische dagbladpers.

Reeds in 1966 verloor de familie BUFQUIN DES ESSARTS haar vooraanstaande rol in de uitgeversmaatschappij van LE JOURNAL ET INDEPENDANCE/ LE PEUPLE. In 1976 nam de V.U.M. de Standaardgroep over van de familie SÄP. In 1983 werd de liberale persfamilie BREBART in het beheer van de groep L.L.B.-L.D.H. uitgeteld door een consortium van financiële groepen. Ook de groep HOSTE evolueerde van een zuiver familiebedrijf naar een mengvorm waarin ook financiële groepen medezeggenschap verkregen.

Indien de 4 voormelde krantengroepen in 1982 nog steeds exclusief eigendom geweest waren van de oorspronkelijke families, dan zou het eigendomstype van de familie-eigendom 70,07% van de toenmalige totale dagbladoplage in beslag hebben genomen. In werkelijkheid haalde dit eigendomstype eind '82 slechts 27,21% van de totale oplage. Na de recente verschuivingen is dit cijfer eind '84

herleid tot 25, 78%.

## 2.2. Type 2: Collectieve eigendom

In ons land zijn ook altijd dagbladen verschenen die uitgebracht werden door bewegingen, groeperingen, verenigingen, ... enz. Traditioneel gaat het om drukkingsgroepen die de verspreiding van hun gedachtegoed realiseren door het uitgeven van kranten. Deze fungeren meteen als spreekbuis of als officieel orgaan van de betrokken beweging.

Het ideologisch karakter van onze dagbladpers is in dit eigendomstype het meest direct herkenbaar. Het uitgeven van een krant is hier niet een losstaande activiteit, maar kadert in het geheel van diensten en activiteiten waarin de beweging in kwestie voorziet. Dit veronderstelt vanwege de uitgeverij een volledige afhankelijkheid van en aanhankelijkheid aan de organiserende beweging.

Zeven van de door ons bestudeerde krantengroepen konden onder dit tweede type worden ondergebracht.

De groep VERS L'AVENIR is een wat dubbelzinnig geval. Enerzijds is er de vooraanstaande rol van de families de THYSEBAERT, NEVE de MEVERGNIES en DESCLEE de MAREDSOUS, op grond waarvan de groep als een familiebedrijf kan beschouwd worden; anderzijds is er de allesoverheersende positie van het Bisdom Namen, op grond waarvan de groep eveneens tot het type van de collectieve eigendom kan gerekend worden. Omdat geen van de betrokken families dominerend is, kozen wij voor de tweede oplossing. Temeer daar de krant feitelijk fungeert als spreekbuis van het Bisdom Namen.

Van de overige 6 krantengroepen zijn er 4 in handen van de georganiseerde arbeidersbeweging.

De groepen LA CITE en HET VOLK worden gecontroleerd door de christelijke arbeidersbeweging. Tussen beide bestaat dan ook een sterke verwevenheid.

De kranten L.J.E.I./L.P. en LA WALLONIE worden uitgegeven door de socialistische vakbondsorganisaties van respectievelijk Charleroi en Luik.

Een opmerkelijk verschil tussen de christelijke en de socialistische vakbondsbladen is dat de eerste meer centraal beheerd worden; bij de socialistische bladen is er een grotere decentralisatie.

Waar de christendemocratische arbeidersbladen gefinancierd en geleid worden door vertegenwoordigers van de nationale organen van de beweging, zijn het bij hun socialistische tegenhangers meer de regionale afdelingen die de lakens uitdelen.

De kranten DE MORGEN en LE DRAPEAU ROUGE worden gecontroleerd door politieke partijen, respectievelijk de S.P. en de K.P.B.-P.C.B.

Met uitzondering van de groep HET VOLK is de oplage van al deze bladen eerder bescheiden. Toch is dit eigendomstype van bijzonder belang voor de samenstelling van het dagbladuniversum. Het herbergt uitsluitend vakbondskranten en/of linkse kranten, traditioneel de zwakkere broertjes op de markt (met als opmerkelijke uitzondering de groep HET VOLK). Op die manier vervult dit eigendomstype een aanzienlijke rol m.b.t. het instandhouden van de verscheidenheid van de opiniepers.

Dit eigendomstype is tevens betrekkelijk stabiel.

Eén van de redenen voor de relatieve stabiliteit van dit type is wellicht het feit dat de harde wetten van het economisch productieproces niet gelden voor de tot dit type behorende bladen. Wie het moeilijk krijgt, de evolutie niet meer aan kan of de concurrentie niet kan bijbenen, is niet automatisch gedoemd te verdwijnen, maar kan altijd rekenen op de nodige steun uit de vakbonds-, partij- of aanverwante kassen. Pas wanneer hier de kraan wordt dichtgedraaid, is het einde nabij. Maar vooraleer het zover is, zijn vaak al ontzaglijke sommen in een bodemloze put gestort. De organiserende bewegingen zijn in de eerste plaats geïnteresseerd in de propagandistische waarde van hun blad.

Bedrijfseconomische argumenten spelen slechts een ondergeschikte rol. Sommige van deze bladen blijven dan ook voortbestaan, hoewel ze in feite flink verlieslatend zijn.

## 2.3. Type 3: Uitgeverijen beheerd door industriële of financiële groepen

Dit laatste eigendomstype heeft vooral de laatste decennia aan belang gewonnen. Kenmerkend is hier dat de uitgeverij in eerste instantie beschouwd wordt als een bedrijf, de krant als een produkt.

Economische argumenten zijn doorslaggevend. De oude familiepatriarch heeft plaats gemaakt voor de koele, berekende manager, voor wie het geen verschil uitmaakt of hij nu de kranten, sigaren, video-recorders, stofzuigers of wat dan ook aan de man moet brengen.

Het kapitaal van dergelijke uitgeverijbedrijven wordt verstrekt door andere ondernemingen of vennootschappen, die hun deelname in het bedrijf tot voorwerp van een actieve diversificatiepolitiek maken of beschouwen als een goede belegging. Het beheer wordt dan ook waargenomen door vertegenwoordigers van deze vennootschappen. Vooral banken, verzekeringsmaatschappijen en enkele van onze belangrijkste holdings zijn hier actief. Men treft in de bedoelde uitgeverijbedrijven dan ook heel wat coryfeeën uit de Belgische industriële en financiële topmilieus aan.

De invloed van financiële groepen bestaat uit rechtstreekse of onrechtstreekse participaties en is hier wellicht het grootst.

Vooral de groepen V.U.M. en L.L.B.-L.D.H. gelden hier als voorbeeld. Ook de groep DE VLIJT behoort, zij het minder uitdrukkelijk, tot dit type. De groep HOSTE kan beschouwd worden als een mengvorm tussen de types 1 en 3.

De V.U.M. nam in 1976 de Standaardgroep over van de familie SAP. Er zijn banden met de GENERALE, PARIBAS, GEVAERT PHOTO PRODUKTEN, de groep BOEL en de KREDIETBANK.

N.a.v. een recente herstructurering verwierven de groep VELGE en de GENERALE de leiding van de groep L.L.B.-L.D.H. De oude familie HOSTE bekleedt in het gelijknamig uitgeverijbedrijf nog steeds een vooraanstaande positie. Sinds 1978 duldt zij het gezelschap van de groep VAN THILLO, via dewelke er relaties zijn met FINIMCO, ASTRA-SPARTA, SPAAR-KREDIET en met maatschappijen die actief zijn in de koloniale handel.

De N.V. DE VLIJT behoort minder uitdrukkelijk tot dit derde eigendomsstype. Via de N.V. HET BESTE BROOD spreekt de familie LE GRELLE wel een woordje mee, maar ze wordt overstemd door 2 v.z.w.'s waarin figuren zetelen die zich verdienstelijk maakten in andere sectoren dan deze van het uitgeverijwezen. Verschillende beheerders van DE VLIJT onderhouden goede relaties met de KRE-

## DIETBANK.

De structuur van de groep DE VLIJT bleef sinds haar ontstaan in 1891 relatief ongewijzigd. De kranten die door de 2 andere groepen, de V.U.M. en L.L.B.-L.D.H., uitgegeven worden, behoorden lange tijd toe aan enkele van de meest vooraanstaande persfamilies die de Belgische krantenwereld heeft gekend. Het gaat om de families SAP, BREBART, JOURDAIN, ZEEGERS, VALENTIN en DE VISSCHER. De schaalvergroting en toenemende complexiteit van de hedendaagse krantenbedrijven gingen de draagkracht van de krantenfamilies ver te boven. Enkel financiële en industriële groepen lijken nog in staat de enorme uitdagingen die het instandhouden van een modern krantenbedrijf stelt, te kunnen beantwoorden. De overnamen van de Standaardgroep en de groep L.L.B.-L.D.H. door dergelijke groepen moeten dan ook niet zozeer als losstaande gebeurtenissen dan wel als noodzakelijke elementen van een onafwendbare economische evolutie beschouwd worden. Derhalve kan men zich terecht de vraag stellen of en in hoeverre deze evolutie ook andere persbedrijven zal dwingen om in de toekomst een beroep te doen op het kapitaal van dergelijke groepen. Het ligt m.a.w. in de lijn der verwachtingen dat de greep van de industriële en financiële groepen op de Belgische dagbladders alleen maar sterker kan worden, zoals de recente verschuivingen in de Franstalige dagbladders overigens aantoonde.

### 2.4. Opmerkingen

De 3 vermelde types van eigendom kunnen wel onderscheiden, maar niet radicaal van elkaar gescheiden worden. Er zijn krantenbedrijven die niet zonder meer onder één van de genoemde types kunnen worden ondergebracht.

Overigens kunnen bedrijven die wel in één van de 3 categorieën hun plaats vinden, karakteristieken vertonen die typisch zijn voor een andere categorie. Zo kan gewezen worden op de rol van het V.E.V. (drukkingsgroep) in de V.U.M. en die van de familie LE GRELLE bij DE VLIJT.

Zeer algemeen dient dan nog te worden opgemerkt dat de invloed van industriële en financiële groepen in het derde eigendomsstype wel het meest expliciet doch zeker niet exclusief is. Deze invloed bestaat inderdaad in de drie onderscheiden

types.

### 2.5. De aanwezigheid van financiële en industriële groepen in de dagbladders

De aanwezigheid van financiële en industriële groepen in de dagbladders is vanzelfsprekend het meest expliciet waar deze groepen zelf actieve participaties hebben genomen in uitgeverijmaatschappijen. Dit is zo bij de groepen V.U.M. en L.L.B.-L.D.H. Maar ook bij de andere eigendomsstypes zijn de banden met de financiële en industriële wereld legio. Vele leden van de families die in een of andere groep de touwtjes in handen hebben, vervullen functies in andere sectoren dan de dagbladders of verwierven eerst elders rijkdom, om daarna kranten uit te geven. Vakbondsbladen of bladen die gefinancierd worden door een politieke partij leunen vaak zeer dicht aan bij de financiële instellingen van de betrokken zuil.

De aanzienlijke verstrengeling tussen sommige bedrijven uit de Belgische dagbladders en de industrieel-financiële wereld, komt eveneens tot uiting in de opeenhopingen van mandaten die wij ettelijke malen bij beheerders of zaakvoerders van de door ons bestudeerde persgroepen, aantreffen.

Deze cumulaties van mandaten wijzen erop dat de dagbladders niet aan de aandacht van de topfiguren uit de zakenwereld ontsnapt. De verstrengeling tussen de verschillende vennootschappen die in een uitgeverijmaatschappij participeren, is vaak zo intens dat men telkens weer op dezelfde personen stuit. De interesse van de "200 families" voor de pers, lijkt in elk geval onloochenbaar.

### 2.6. De betekenis van de v.z.w.'s in de Belgische dagbladders

Van alle Belgische dagbladen wordt alleen LA CITE uitgegeven door een v.z.w. Dit betekent niet dat v.z.w.'s voor de rest onbetekenend zouden zijn. Vooral onrechtstreeks spelen de v.z.w.'s een wezenlijke rol.

Belangrijk zijn de v.z.w.'s DE KATHOLIEKE PROPAGANDA en KATHOLIEK PERSFONDS (beide bij DE VLIJT), QUADRAGESIMO ANNO (HET VOLK en LA CITE, bij HET VOLK zijn nog 10 andere v.z.w.'s rechtstreeks aandeelhouder), ACTION CATHOLIQUE (GRENZ-ECHO), BISONDOM NAMEN (VERS L'AVENIR) en PRO-

GRESSIEF PERSFONDS (DE MORGEN). De aandelen van de S.C. IMPREDI, de uitgeversmaatschappij van LA WALLONIE, worden gehouden door niet minder dan 12 v.z.w.'s.

Voor de niet onaanzienlijke betekenis van de v.z.w. in onze dagbladers kan een verklaring gezocht worden in de rol van de pers als institutioneel behoeder van ideologische of levensbeschouwelijke belangen. Dit geldt des te meer voor de Belgische situatie: de ideologisering van onze pers is één van haar meest typische kenmerken. Dit betekent dat de uitgever naast zuiver commerciële ook ideële doeleinden nastreeft (cfr. de zogenaamde "lijn" van de krant). Het vrijwaren van de ideologische belangen is moeilijk realiseerbaar binnen het kader van een handelsvennootschap, waar zakelijke argumenten primeren boven levensbeschouwelijke. Het lijkt derhalve aangewezen in de uitgevende vennootschap te participeren via een v.z.w., die de verwezenlijking van het gestelde ideële doel beoogt. Via aandelenbezit en een vermoedelijke vertegenwoordiging in de beheerraad kan de v.z.w. haar ideologische argumenten laten doorwegen in het beleid van de vennootschap. Merk op dat wanneer een bepaald aandelenpakket in bezit is van een v.z.w. deze aandelen vanzelfsprekend niet ten persoonlijk titel door particulieren worden aangehouden. Het is de v.z.w., als zelfstandig rechtspersoon, die aandeelhouder is. Bovendien waken v.z.w.'s doorgaans erg streng over de eventuele toetreding van nieuwe leden. De toetredingsvereisten dienen expliciet te worden opgenomen in de statuten. M.a.w., zolang een belangrijk pakket aandelen door een v.z.w. wordt aangehouden, is het vrijwel onmogelijk dat "andersdenkenden" zich in de vennootschap kunnen inkopen. Dergelijke v.z.w.'s zijn derhalve medeverantwoordelijk voor de ideologische continuïteit van de bladen die worden uitgegeven door de maatschappijen waarin zij participeren. Individuele aandeelhouders van kapitaalvennootschappen kunnen daarentegen ongehinderd en tegen de wil van de andere aandeelhouders in, hun aandelen doorverkopen aan derden, tenzij de statuten het anders bepalen. Het waarborgen van de ideologische continuïteit ligt hier veel moeilijker. Vaak tracht men zich tegen de grillen van mogelijke kapitaalverschuivingen te beschermen door een v.z.w. op te richten

die als een soort "société de rédacteurs" zou moeten fungeren. Zolang een dergelijke v.z.w. er echter niet in slaagt zich, eventueel via aandelenbezit, te laten vertegenwoordigen in het beheer van de vennootschap, zal zij slechts moeizaam haar eisen kracht kunnen bijzetten.

### 3. Besluit

Samenvattend kan gesteld worden dat 3 eigendomsstypes kunnen onderscheiden worden in de Belgische dagbladers. Het type van de familie-eigendom dreigt meer en meer veld te verliezen t.o.v. de door industriële en financiële groepen gecontroleerde uitgeverijen. Het collectieve eigendomsstype kent reeds een lange traditie van relatieve stabiliteit. Onrechtstreeks vertolken v.z.w.'s in vele uitgeverijen een belangrijke rol m.b.t. de ideologische continuïteit van de betrokken bladen. Tenslotte zijn er nogal wat banden tussen de dagbladers enerzijds, en de financieel-industriële wereld anderzijds.

12 januari 1985

### Noten

(1) VAN DER BIESEN, Wim, *Dertig jaar Belgische dagbladers, Evolutieschets 1948-1978*, in SERVAES, Jan, (red.), *Het Web van de Media-Business*, Leuven, Kritak, 1979, 256 p., p. 185-212, p. 187.

(2) *Ibidem*, p. 189.

### Beknopte bibliografie

CAMPE, R.: DUMON, M. en JESPERS, J.-J., *Radioscopie de la presse belge*, Verviers, 1975, -600 p.

JOYE, Pierre, *La presse et les trusts en Belgique*, Brussel, Volksuitgave, 1958.

LENTZEN, E., Deux groupes de presse en transition, in "*Courier Hebdomadaire*" van het C.R.I.S.P., nr. 1001, 27/6/83, 37 p.

X, Morphologie des groupes et entreprises de presse I., in "*Courier Hebdomadaire*" van het C.R.I.S.P., nr. 680, 25/4/75, 24 p.

X, Morphologie des groupes et entreprises de presse II., in "*Courier Hebdomadaire*" van het C.R.I.S.P., nr. 681, 2/5/75, 22 p.

X, Morphologie des groupes et entreprises de presse III., in "*Courier Hebdomadaire*" van het C.R.I.S.P., nr. 682, 9/5/75, 30 p.

X, Problèmes actuels et situation de la presse quotidienne en Belgique, in "*Courier Hebdomadaire*" van het C.R.I.S.P., nr. 369-370, 23/6/67, 46 p.

Bijlage tot het Belgisch Staatsblad. Bijzondere verzameling van de akten, uittreksels uit akten, processen-verbaal en bescheiden betreffende de handels- en landbouwvennootschappen.

Bijlage tot het Belgisch Staatsblad. Verzameling der akten betreffende de verenigingen zonder winstoogmerk en de instellingen van openbaar nut die rechtspersoonlijkheid genieten.

Pas verschenen :

**W. HESLING  
EN  
J.M. PETERS**

## **AUDIOVISUELE RETORIEK**

**1985  
230 BLZ.  
500 BF**

een uitgave van:  
Centrum voor  
Communicatiewetenschappen  
E. Van Evenstraat 2 A  
B-3000 Leuven

# de "pacific telecommunications council": de eerste stap naar een regionaal communicatiebeleid?

jan servaes

Men hoort wel eens beweren dat het publiek, economisch en cultureel centrum van de wereld aan het verschuiven is van het Atlantische naar het Pacifische halfrond. Enkel de situatie op communicatiebelevingsvlak in ogenschouw nemend, kan men moeilijk anders dan deze stelling bijtreden. Tenminste, als men de Pacifische hemisfeer niet in enge maar in ruime zin opvat. Dan immers omvat deze geografische regio niet enkel de meer dan 1000 eilandjes die in de Stille Oceaan verspreid liggen, maar eveneens de naties van Noord en Zuid-Amerika, Azië en Oceanië wiens stranden op de Pacifische Oceaan uitgeven. Alzo gedefinieerd bestrijkt deze "*Pacific Hemisphere Community*" 40 procent van de aardoppervlakte en herbergt ze ongeveer 2 miljard mensen of de helft van de wereldbevolking.

Voor Europese communicatiewetenschappers is dit gebied om tenminste twee redenen boeiend te noemen en kan voor een toekomstig Europees mediabeleid leerrijke perspectieven openen. Vooreerst vindt men er veelsoortige communicatiesystemen en -modellen; dit zowel in economische (communisme versus kapitalistische), technologische (intermediaire vs spitstechnologie), politiek-ideologische (socialistische vs liberale), culturele (oosterse vs westerse) als geografische (grootschalig vs kleinschalig) zin. Bovendien hebben verschillende nationale regeringen — waaronder deze van Australië, Canada, de Filipijnen en

Nieuw-Zeeland (1) — serieuze pogingen ondernomen om een geïntegreerd communicatiebeleid uit te stippelen.

Algemeen wordt de aanwezigheid van een raad of instituut, dat zich met het communicatiebeleid in een bepaalde ruimtelijke entiteit inlaat, als voorwaarde voor een mogelijke effectieve communicatiepolitiek beschouwd (2). Met de oprichting in 1980 van de "*Pacific Telecommunications Council*" is de eerste stap in de richting van een regionaal communicatiebeleid gezet. Zodoende lijkt Sommerlands (3) pleiten voor een geïntegreerd regionaal communicatiebeleid eerder gerealiseerd te zullen worden in het Pacifische dan wel in het Atlantische gebied. Binnen het Atlantische blok slaagt men er blijkbaar niet in om een nationaal communicatiebeleid te ontwikkelen dat verder gaat dan het bekrachtigen van industriële strategieën en zakelijke belangen, laat staan dat men reeds aan een communicatiepolitieke visie op regionale schaal zou toezijn.

In wat volgt gaan we, na enige inleidende noties over de zgn. Pacific Hemisphere Community, dieper in op de plaats en functie van de Pacific Telecommunications Council en de problemen waarmee die, nu en in de toekomst, zal af te rekenen hebben.

## De Pacific Hemisphere Community

De Pacific Hemisphere Community (voortaan afgekort als PHC) begint stilaan een

begrip te worden. Dit kan verwondering wekken, temeer daar de respectieve landen die onder deze noemer geplaatst worden op velerlei vlak grondig van elkaar verschillen.

Meestal wordt de PHC in vier *landengroepen* opgesplitst:

- a) industriële reuzen als de VSA, de USSR, Canada, Japan en Australië;
- b) zgn. nieuw-geïndustrialiseerde landen als Singapore, Hong Kong, Zuid-Korea en Mexico;
- c) grote ontwikkelingslanden als China, Indonesië, de Filipijnen, Thailand en Columbia; en
- d) eiland-staatjes als Papua Nieuw Guinea, de Fiji, Samoa, Tonga of Kiribati.

Zowel vanuit een algemeen cultureel, geografisch, historisch, politiek als economisch oogpunt mag men stellen dat de onderlinge verschillen groter zijn dan de gemeenschappelijke kenmerken.

Dit geldt ook voor de situatie op telecommunicatievlak, zoals blijkt uit *tabel 1(4)*: Deze tabel geeft duidelijk aan dat er een sterke *correlatie* bestaat tussen indicatoren van economische groei en de ontwikkeling van communicatiesystemen. De meeste westerse onderzoekers en beleids mensen, althans zij die de ontwikkelingsproblematiek nog steeds vanuit het zgn. *modernisatieparadigma* benaderen, zullen op basis van dergelijke correlatie een beleid van technologische 'hulp' aan de 'achtergebleven' gebieden voorstaan.

Tabel 1

Indicatoren van telecommunicatiediensten in enige PHC-landen							
Country	No. of Telephones (Per 1000 People)		No. of Radios (Per 100 People)		No. of TV (Per 1000 People)		No. of INTELSAT Earth Stations 1982
	1960	1980	1960	1980	1960	1980	
USA	418	791	941	2040	310	635	7
Canada	327	656	452	1104	219	466	3
Australia	219	520	222	1039	109	383	4
Japan	67	476	133	777	73	245	3
Singapore	37	265	87	179	18	212	2
S.Korea	5	78	32	402	0	151	2
Mexico	15	64	95	288	19	108	2
Philippines	4	12	20	45	1	21	2
Thailand	1	20	2	128	2	17	2
Indonesia	1	2	7	40	0	8	2
Fiji	19	60	61	485	0	0	1
W.Samoa	1	31	28	387	2	13	1
Papua New Guinea	3	15	NA	52	0	0	0

Voor de 'culturele' en andere implicaties van dit soort ontwikkelingspolitiek sluit men de ogen. Economische groeivariabelen primeren als maatstaf voor ontwikkeling (5).

Het interessante van de Pacific Telecommunications Council (voortaan PTC) is nu dat men van een dergelijke visie wil afstappen en poogt te komen tot een meer gebalanceerd beleid dat zowel het commerciële, culturele als educatieve belang van telecommunicatie inschat.

#### De Pacific Telecommunications Council

De eerste die een soort Pacificische samenwerking op het gebied van de telecommunicatie bepleitte was John Eger, woordvoerder voor het U.S. Office of Telecommunications Policy, tijdens een lezing voor het Japanse Research Institute of Telecommunications and Economics op 19 september 1975. Eger stelde toen voor "to hold regular, frequent consultations on a broad range of communication issues, including such issues as cable and satellite facility planning. Sharing views on communication policy planning, cable TV, direct broadcast satellites, assistance to developing countries, and other similar matter of joint concern"(6).

Het idee werd opgepikt door een groep enthousiastelingen die met elkaar gemeen hadden dat ze in de communicatie-

sector werkten, als thuisbasis Honolulu hadden, en — vooral — de noodzaak van een dergelijk telecommunicatiebeleid voor de Pacificische regio inzagen. Deze informele groep organiseerde een eerste conferentie in januari 1979 waarop 315 personen uit 18 landen aanwezig waren. Een van de aanbevelingen van deze conferentie bepleitte de oprichting van een permanent forum. Zodoende werd, op de tweede *Pacific Telecommunications Conference* in januari 1980, de Pacific Telecommunications Council boven de doopvont gehouden.

In tegenstelling tot de twee officiële instanties die zich, als onderdeel van hun mandaat, met het telecommunicatiebeleid in de PHC inlaten — nl. de in Geneve gevestigde *International Telecommunication Union* (ITU) en de *Asia-Pacific Telecommunity* (APT), een subgroep van de United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (ESCAP), met hoofdkwartier in Bangkok — is de PTC een *onafhankelijke, niet-gouvernementele organisatie*. Dit maakt haar werking niet zo formeel en rigied als deze van de ITU en ATP. In haar beginselverklaring lezen we: "The Council provides a permanent forum for discussion and ongoing exchange of ideas and informations on telecommunications. It brings together a multifaceted group of users, planners, and providers of telecommunication equipment and services.

A key function of the Council is to organize exchange of the varied views and requirements of the Pacific area and to address specific telecommunication problems, both present and emerging. In addition, it communicates viewpoints and recommendations of the Council to establish national, regional, and international organizations responsible for telecommunication policy"(7).

De PTC telt drie soorten stemgerechtigde leden: vertegenwoordigers van commerciële en non-profit organisaties, en individuen. Men streeft een evenwicht in ledentype en geografische herkomst na. Maar, zoals blijkt uit tabel 2(8), was dit in januari 1983 nog niet bereikt. Vooreerst zijn leden uit Noord-Amerika (Canada en de USA) en Oost-Azië (Japan, China, de USSR, Hong Kong, enz.) veruit in de meerderheid; en verder is de commerciële sector oververtegenwoordigd ten nadele van de zgn. non-profit sector, waartoe regeringen, universiteiten en consumentengroepen gerekend worden.

Uit een analyse van de ledenbijdragen blijkt bovendien dat 77 procent van de inkomsten komen van 37 commerciële ondernemingen met meer dan 1000 werknemers. De PTC is er zich wel van bewust dat dit onevenwicht een aantal gevaren inhoudt. Zo hebben leden van grote communicatiebedrijven meer financiële middelen ter beschikking en zouden ze, door hun numerieke overwicht, het beleid van de PTC naar hun hand kunnen zetten. Om dit gevaar gedeeltelijk te ondervangen werd besloten de *Algemene Raad* van de PTC als volgt samen te stellen:

- Vertegenwoordigers van commerciële organisaties:

- 9 uit Amerika (3 voor elke regio, d.w.z. Noord, Centraal en Zuid-Amerika)
- 9 uit Azië (3 per regio: Oost, Zuid-Oost en Zuid-Azië)
- 3 uit Oceanië
- 1 uit Hawaï

22

- Vertegenwoordigers van non-profit organisaties:

- 6 uit Amerika (2 per regio)
- 6 uit Azië (2 per regio)
- 2 uit Oceanië
- 1 uit Hawaï

15

- Individuen: 9 voor de gehele PHC

Tabel 2

Samenstelling van PTC naar ledengroep en geografische herkomst in januari 1983				
Geographic Area	%For-Profit	%Non-Profit	%Individual	Totals
Americas	22	13	46	81(55.1%)
North	19	9	44	22
Central	2	2	2	6
South	1	2	0	3
Asia	24	6	17	47(31,9%)
East	18	6	17	41
Southeast	6	0	0	6
South	0	0	0	0
Oceania	2	2	12	16(10.9%)
Other	0	2	1	3(2.1%)
Totals	48(32.6%)	23(15.6%)	76(51.7%)	147(100%)

- Totaal aantal leden van de Algemene Raad van de PTC: 46

Aangezien als hoofdzetel van de PTC Honolulu werd gekozen, werd gestipuleerd dat, om een continue werking te verzekeren, tenminste twee leden in Hawaii woonachtig dienen te zijn. Verder worden de raadsleden verkozen voor een termijn van een, twee of drie jaar, zodat een derde van de Algemene Raad jaarlijks opnieuw moet verkozen worden. Daarmee wil men voorkomen dat bepaalde groepen of organisaties voor lange tijd het beleid van de PTC zouden kunnen beïnvloeden.

Sinds haar inauguratie heeft de PTC jaarlijks een Pacific Telecommunications Conference en een meer gespecialiseerd Seminar georganiseerd. Het jaarlijkse congres vindt plaats in Honolulu, het seminarie in een hoofdstad van een lidstaat. Daarnaast zijn er themawerkgroepen opgericht die autonoom functioneren en verslag uitbrengen op de jaarlijkse conferentie. Verder coördineert de PTC twee onderzoeksprojecten: een *Survey of Human Resources*, en een *Survey of Other Pacific Entities*. Bedoeling van het eerste project is het aanleggen van een databank van communicatiespecialisten die, naargelang hun deskundigheid, als adviseur, consulent of planner kunnen ingezet worden. In 1983 hadden reeds meer dan 500 experten hun medewerking toegezegd. De 'entity survey' is bedoeld om het werkterrein van de PTC ten aan-

zien van andere organisaties af te bakenen, taken te verdelen en te coördineren.

#### Discussiethema's

Precies het feit dat de PTC geen officiële organisatie is en dus, met de woorden van haar directeur Richard Barber, "with informal ties between the PTC, APT and ITU, the Council could serve as facilitator for the flow of information and ideas into the intergovernmental bodies"(9); en dankzij zijn gevarieerde samenstelling en de bereidheid tot een open discussie, slaagt men er in een geïnspireerde bijdrage te leveren tot een toekomstgerichte visie ten aanzien van een regionaal telecommunicatiebeleid.

Zo is men na een levendige discussie over de vraag wat een "basic telecommunications system or service" moet inhouden tot interessante bevindingen en aanbevelingen gekomen.

Men boog zich over fundamentele vragen als: Is de toegang tot, en het gebruik van communicatie en informatie een basisrecht waarvan alle burgers in gelijke mate moeten kunnen gebruik maken? Zijn sommige telecommunicatiesystemen en diensten zo essentieel dat ze dienen gegarandeerd te worden onafgezien van de kost of de mogelijkheid tot winst? Heeft iedereen recht op communicatie, ook zij die fysisch, economisch of sociaal gehandicapt zijn? Het besluit van het debat was dat een 'aangepast'

telecommunicatiesysteem rekening dient te houden met volgende dimensies: (a) het plaatselijke 'ontwikkelingsniveau' (m.a.w., de vraag of het land of de regio in kwestie 'geïndustrialiseerd' dan wel 'onderontwikkeld' was), (b) de geografische 'omvang' (m.a.w., is het te plannen systeem voor lokale, nationale of regionale gebruiksdoeleinden bestemd), en (c) het 'gebruik' dat ervan gemaakt wordt (m.a.w., individueel, profit of non-profit)(10).

Deze conclusie en de eraan voorafgegaane discussie was belangrijk omdat zelfs de vertegenwoordigers uit de profit-sector aanvaardden dat niet-economische en 'human needs' overwegingen een rol dienen te spelen bij het plannen en introduceren van nieuwe technologieën. Tot nog toe is het immers maar al te vaak zo geweest dat enkel commerciële en/of militaire belangen bepalend waren bij de introductie van telecommunicatie, en dat meer bepaald de belangen en 'behoeften' van de plaatselijke, vooral rurale, gebruikers schromelijk over het hoofd gezien werden. Onrechtstreeks werd hier dus het 'right to communicate' als basisprincipe aanvaard, en werd erkend dat het zgn. westerse ontwikkelingsmodel niet overal en altijd als blauwdruk kan gebruikt worden.

Uit het bovenstaande mag zeker niet afgeleid worden dat de betrokken transnationals en regeringen, die de vrije markt-ideologie voorstaan en propageren, zich vanaf nu gaan baseren op hogergenoemde aanbevelingen in hun betrekkingen met Pacifische bureaus. De betekenis van dit soort 'verklaringen' mag immers niet overroepen worden. Zeker nu niet, nu de VSA op een officieel forum — m.n. UNESCO — diezelfde principes, die haar vertegenwoordiger in de PTC goedgekeurd heeft, met alle bekende middelen poogt te bestrijden.

Commerciële motieven worden door de PTC niet a priori verworpen. In dit verband kan de interventie van Bernard Wunder, hoofd van de National Telecommunications and Information Administration van de VS-regering, aangehaald worden(11). Wunder stelde dat de Pacific Basin Communications Study(12), uitgevoerd door zijn instelling in samenwerking met de National Aeronauts and Space Administration (NASA), uitwees dat telecommunicatieprojecten in de Pacifische regio, gezien de specifieke geografische situatie, en mits een rationele planning in acht wordt genomen, winst-

gevend kunnen zijn. Hij bepleitte dan ook een intensieve samenwerking tussen telecommunicatiebedrijven en de respectieve regeringen. Tussen haakjes kan hier herinnerd aan de ITU/OECD studie over de samenhang tussen telecommunicatie en ontwikkeling die stelde dat "investments in telecommunications entail very significant economic and social benefits and contribute to identifiable increases in gross national product. These increases are greatest in the countries and regions with the lowest incomes"(13), en die de theoretische basis vormde voor het Wereldcommunicatiejaar 1983.

In het Pacifische gebied wordt gewoonlijk naar het PEACESAT project verwezen als een geslaagd voorbeeld van een regionaal telecommunicatie — experiment. PEACESAT — de afkorting voor *Pan Pacific Education and Communication Experiment by Satellite* — is een in april 1971 gelanceerd initiatief van 11 universiteiten in de Pacifische oceaan, waarbij een experimentele NASA-satelliet (ATS-1) gebruikt wordt om educatieve en informatieve programma's via de radio uit te wisselen en het gebied zodoende te ontsluiten(14).

Aan de andere kant staan er communicatiedeskundigen die deze telecommunicatieprojecten kritischer bekijken. De technische problemen op het vlak van de telecommunicatie zijn in de meeste ontwikkelingslanden dezelfde: een grote kloof tussen vraag en aanbod, een onevenwichtige verdeling tussen stad en platteland, een slechte kwaliteit en gebrekkige service, enz.

Volgens Sandra Lauffer, informatiedirecteur van het AID Rural Satellite Program zijn deze mankementen evenwel niet op te lossen "until policy makers learn to integrate telecommunications into the national planning process, the imbalance and its negative impact on national development and national cohesion are likely to prevail"(15). Professor John Mitchell pleit bovendien voor een "system to which the public will have easy access... this is the multi-beam satellite. It promises small, low-cost terminals, multiple frequency re-use, on-demand user access, and a large number of users at many locations"(16). Dergelijke voorstellen blijven, o.a. onder invloed van de wereldwijde economische crisis, wensdromen. Daarom merkt Veronica Ahern, werkzaam bij de National Telecommunications and Information Administration,

op dat 'US foreign policy is shifting from a sense of 'mutuality' to one that is oriented toward 'trade'... The less developed countries, I think, will be in for a rough time'(17). Dit impliceert volgens George Van Valkenburg, een Amerikaans telecommunicatiespecialist werkzaam in Nieuw-Zeeland, dat de ontwikkelingslanden opnieuw gebruikt worden als testmarkt en afzetgebied voor (afgeschreven) producten: "I am horrified at the amount of effort still being pushed into services that have been rejected by the marketplace — and that includes teletex and videotex, the narrowband services. The future is broadband, with universal interconnectability. Electronic publishing will be more appropriate than videotex for all services that do not require interaction. The strength — and the Achilles' heel — of videotex is the same: it is conceived and propounded by computer people who don't know much about mass communication, editing, presentation, and marketing"(18). Daar kan aan toegevoegd worden dat telecommunicatie technologie of hardware in feite slechts fungeren als transmissiekanaal voor software — informatie en communicatie — boodschappen.

De culturele en sociale problemen die hierbij komen kijken, worden treffend geïllustreerd door Carlos Boker van de University of Hawaii: "How do you communicate messages to people who do not want to hear these messages? Perhaps the messages come from too far outside their own spheres, or contradict local customs in arriving. In the Solomon Islands, health authorities want to tell pregnant women that they need to eat protein, but in many villages pregnant women are not allowed to eat fish, for example. How do you tell them they must change a habit that, to us, is suicidal? You also have the problem of formal-versus common-language habits, which over a voice communication system may accidentally offend someone. In Tonga, the radio network is very effective for education, but men will not listen to news about animal husbandry with women present — it just isn't done. No matter how many satellites you have, you will have to go to the people and explain things to them — one by one"(19).

#### Agenda voor de toekomst

Om al deze discussiethema's en problemen die de PHC in de toekomst nog te

wachten staan te inventariseren, werd een zgn. *Delphi*-onderzoek uitgevoerd(20). Uit deze studie komen een vijftal probleemgebieden en evenzovele studierreinen bovendien.

Een eerste groep kan betiteld als 'capacity problem clusters' die te wijten zijn aan een tekort aan materiële en/of financiële middelen zodat bepaalde projecten geen doorgang kunnen vinden. Beleidsvraagstukken handelen over de overdracht van (aangepaste) technologie, het op elkaar afgestemd zijn van nationale en internationale wetten, algemene opties voor een vrije informatie-uitwisseling dan wel een meer restrictieve interpretatie van dit principe, en dergelijke. Dezelfde thema's komen op een ruimer vlak aan bod als men het heeft over verschillende ontwikkelingsniveaus, verschillende culturen, of het al dan niet beschikken over een noodzakelijke communicatie-infrastructuur. Veel van deze vragen kunnen slechts adequaat beantwoord worden als ook de 'needs assessment' en 'cultural sensitivities' in ogenschouw genomen worden, en op een geplande en gecoördineerde wijze geanalyseerd worden. De problemen waarmee de PTC in de toekomst zal af te rekenen hebben zijn, m.a.w., van (a) technische, (b) economische en financiële, (c) sociale, culturele en politieke, (d) nationale, internationale en regionale, en (e) menselijke aard.

Ter afsluiting geven we twee visionaire antwoorden op een van de vragen in de *Delphi*-lijst, respectievelijk van een Australische zakenman en een Nieuw-Zeelandse overheidsambtenaar, die misschien best weergeven voor welke taken de PTC zich in de toekomst gesteld ziet, en de extremen waartussen ze een middenweg zal dienen te zoeken:

- "Each country will have a plan for the phased development of its telecommunication systems which takes into account local priorities and resources but which also recognizes and shares appropriately in the plans of neighbouring countries of the region as a whole. There will not have been a wholesale rush to adopt new technology. Instead there will be a balanced use of older facilities, integrated with new developments and with a plan to upgrade/extend as needs change. The PTC will fill a vital role of facilitating information exchange, with much attention given to key aspects of management and motivation; and with satellite, optical fibre and other technology assisting. In ad-

dition, much attention will be focused on databases for key information in medical, educational production, logistics and other aspects designed to make telecommunications, to make available more skilled advice and discussion than would otherwise be possible".

"Steady progress towards identifying true communication needs and implementing systems so that they harmonize with the culture and life styles of the people of the Pacific. This may mean using technologies in a different way to other parts of the world. Progress should not be rushed to the extent the new services are 'inappropriate' because the wide social ramifications of their adaptation were not taken into account and necessary steps taken to ease the introduction".

#### Noten

(1) Zie voor Australië: AUSTRALIAN TELECOMMUNICATIONS COMMISSION, *Telecom 2000. An Exploration of the Long-Term Development of Telecommunications in Australia*, Melbourne, 1975; en AUSTRALIAN TELECOMMUNICATIONS COMMISSION, *Outcomes from the Telecom 2000 Report*, Melbourne, 1978.

Voor Canada: CONSULTATIVE COMMISSION ON THE IMPLEMENTATION OF TELECOMMUNICATIONS FOR CANADIAN SOVEREIGNTY, *Telecommunications and Canada*, Canadian Government Publishing Centre, Ottawa, 1979; R. MANSELL, *Contradictions in National Communication/Information Policies: the Canadian Experience*, paper presented at the Conference of the International Association for Mass Communication Researchers (IAMCR), Prague, August 1984; TELECOMMUNICATIONS DIRECTORY COMMITTEE, *Instant World. A report on Telecommunications in Canada*, Canadian Government Publishing Centre, Ottawa, 1971; en I. WANIEWICZ (ed.), *The Communication Planning Process to the Ontario Educational Communication Authority*, UNESCO, Paris, 1979.

Voor de Filippijnen: J. DANS, "Philippine Telecommunication Policy Development", in S.A. RAHIM and D. WEDEMEYER (eds.), *Telecom Pacific*, Pacific Telecommunications Council (PTC), Honolulu, 1983; G. IGLESIAS, *The National Self-Sufficiency Program of the Philippines. A Case Study in the Implementation of a Development Program*, NSDP-UP Integrated Research Program, Manila, 1975; J. JAMIAS (ed.), *A reader in Development Communication*, University of the Philippines, Los Banos, 1975; en F. ROSARIO-BRAID and L. MARIANO, *Communication in Integrated Development Planning*, Development Academy of the Philippines, Manila, 1979.

Voor Nieuw-Zeeland: A. BRANSCOMB, "Policy and Planning Considerations for the Future", in S.A. RAHIM and D. WEDEMEYER, *op. cit.*; G. MORIARTY, "New Zealand's Telecom-

munications Planning Process", in D. WEDEMEYER (ed.), *Pacific Telecommunications Conference Proceedings*, PTC, Honolulu, 1982; en XXX, *Network New Zealand*, Government House Printing Room, Wellington.

Zie ook de speciale bijlage over "Telecommunications in Asia" in de *Far Eastern Economic Review*, 6 september 1984.

(2) Zie vb. M.A. DIAS, J.A. LEE et al., *National Communication Policy Councils. Principles and Experiences*, UNESCO, Paris, 1979; en J.C. JONES, *Mass Media Codes of Ethics and Councils. A Comparative International Study on Professional Standards*, UNESCO, Paris, 1980.

(3) E.L. SOMMERLAD, *National Communication Systems. Some Policy Issues and Options*, UNESCO, Paris, 1975.

(4) S.A. RAHIM, "The Challenge of the Pacific Hemisphere Community", in S.A. RAHIM and D. WEDEMEYER, *op. cit.*, p. 9.

(5) Voor een meer gedetailleerde evaluatie van het zgn. modernisatieparadigma, zie J. SERVAES, *In search of Communication and Development Paradigms*, Faculty of Journalism and Mass Communication, Thammasat University, Bangkok, 1984; en J. SERVAES, *Communication and Development for Whom and for What?*, Paper presented at IAMCR Conference, Prague, August 1984.

(6) Geciteerd door D. WEDEMEYER, "The Pacific Telecommunications Council", in S.A. RAHIM and D. WEDEMEYER, *op. cit.*, p. 14.

(7) *Charter of the Pacific Telecommunications Council*, January 7, 1980.

(8) Geciteerd door D. WEDEMEYER, *art. cit.*, p. 20.

(9) R.J. BARBER, "Pacific Telecommunication Problems", in S.A. RAHIM and D. WEDEMEYER, *op. cit.*, p. 161.

(10) Voor meer gegevens, zie: CHOW et al., "Communication for Small Communities in Developing Countries", in D. WEDEMEYER (ed.), *Pacific Telecommunications Conference Proceedings*, PTC, Honolulu, 1981; J. LYLE, "The future is here — but where are we?", in S.A. RAHIM and D. WEDEMEYER, *op. cit.*; en D. WEDEMEYER, "Basic Telecommunication Systems and Services", in *ibid.*

(11) B. WUNDER, "The Role of the Private Sector in Pacific Telecommunications Devel-

opment", in *ibid.*

(12) E. YOUNG and J. HUND, *Pacific Basin Communications Study*, Office of Space and Terrestrial Applications, NASA, Washington, 1981.

(13) XXX, *Telecommunications and Development*, ITU/OECD, Geneva, 1982.

(14) Voor meer gegevens, zie: H. HUDSON, "Pacific Telecommunications after ATS-1", in D. WEDEMEYER, *Proceedings 1982*; J. HURD, "One Third World: A Review of Pacific Islands Telecommunications Requirements", in *ibid.*; J. PELTON, "The Pacific, Telecommunications and Socio-Economic Development", in D. WEDEMEYER, *Proceedings 1981*; en M. MANDEVILLE and D. LAMBERTON, "Telecommunications in the Pacific Region", in *Telecommunications Policy*, December 1981.

(15) S. LAUFFER, "Policy Considerations in Global Telecommunications", in *Development Communication Report*, Summer 1984, p. 11.

(16) J. MITCHELL, "The Appropriateness of Satellite Communications for the Third World", in *Media Asia*, 5, 2, 1978, p. 96.

(17) Geciteerd door H. GLATZER, "Pacific Telecommunication Insights", in S.A. RAHIM and D. WEDEMEYER, *op. cit.*, p. 170.

(18) *ibid.*, p. 172. Zie ook H.S. DORDICK, *Critical Issues for National Computerization Policy (in the Asian Pacific Region)*, East-West Communication Institute, Honolulu, 1982; en R. NELSON, "Entering a brave new world: the impact of the new information and telecommunications technologies", in *Journal of the University Film and Video Association*, 35, 4, Fall 1983.

(19) Geciteerd door H. GLATZER, *art. cit.*, p. 173. Zie ook B. BELLMAN and B. JULES-ROSETTE, *A paradigm for looking. Cross-cultural research with visual media*, Ablex, Norwood, 1977; en S. RODWELL, "A world communications crisis?", in *Media in Education and Development*, 17, 3, September 1984.

(20) K. ANDERSON, *Origins, Growth and Future Directions of the Pacific Telecommunications Council. An International Policy Delphi Study*, M.A. thesis, University of Hawaii, Honolulu, 1981.

Verschijnt binnenkort

Jan SERVAES

## UNESCO, DE VERENIGDE STATEN EN HET INTERNATIONALE COMMUNICATIEDEBAT

een uitgave van:  
Centrum voor Communicatiewetenschappen  
E. Van Evenstraat 2A  
3000 Leuven



# ontwikkelingsjournalistiek in de nationale pers in india, sri lanka, maleisië, en de filippijnen

josé ruijter

## 1. Inleiding

In dit artikel wil ik enkele facetten bespreken van de rol die de nationale pers in Zuid-Azië in het ontwikkelingsproces speelt. Mijn bevindingen baseer ik op een onderzoek dat ik in Maleisië, Sri Lanka, India en op de Filippijnen verrichtte tijdens de evaluatie van een perstraining in de regio.

De problemen in de bovengenoemde landen zijn een gevolg van het naast elkaar bestaan van verschillende etnische groepen, die zich onderscheiden door eigen talen en religieuze opvattingen. Binnen de hele regio worden honderden talen gesproken en verschillende godsdiensten als het hindoeïsme, het boeddhisme, het christendom, het animisme en de islam beleden. De verschillende etnische groepen bevorderen hun onafhankelijkheid door het oprichten van eigen politieke partijen, banken, kranten en een eigen commercieel circuit.

Met uitzondering van Maleisië dat over een rijke olievoorraad beschikt, ligt de nadruk van de economie van deze landen op de uitvoer van landbouwproducten als rubber, thee en cacao.

De inkomenspositie van de plattelandsbevolking is slecht. Er bestaan grote verschillen tussen de levensstandaard van een kosmopolitische, Engels-sprekende toplaag in de steden en de overgrote meerderheid van de bevolking, die op het

platteland verpaupert.

Gedurende de eerste (twee) decennia na de onafhankelijkheid behielden deze Aziatische landen sterke banden met het oude koloniale moederland. Voor de Filippijnen was dit de Verenigde Staten, voor Maleisië, Sri Lanka, en India het Verenigd Koninkrijk. De laatste tien jaar is er een kentering gekomen in het beleid van de Aziatische overheden tegenover het westen. In 1967 werd de ASEAN (Association of South-East-Asian Nations) opgericht. Doel hiervan was de versterking van de economische macht van de Aziatische landen in hun relaties met het westen en een versteviging van de politieke stabiliteit te garanderen en te voorkomen dat vooral de armere bevolkingsgroepen onder communistische invloed zouden komen.

De overheden achtten het noodzakelijk dat alle lagen van de bevolking werden ingeschakeld bij de nationale ontwikkeling. Daarom legden zij in hun politiek nadruk op het versterken van de nationale eenheid door de proclamatie van de "nationale godsdienst, daarnaast werd een belangrijke inheemse taal of een kunstmatige samenstelling uit verschillende inheemse talen verheven tot nationale taal. Het Engels, tot dan toe de voertaal van het kader in het zakenleven en in het politieke bedrijf, dat zijn opleiding in het oude moederland had genoten, werd teruggedrongen naar de tweede plaats.

De groepen die hun eigen taal en/of godsdienst erkend zagen in het overheidsbeleid, waren vanaf dat moment in staat een voorrangpositie op te bouwen. Hun taal werd voertaal voor het onderwijs, de handel en de overheid. Hun godsdienst kreeg grote invloed en speciale faciliteiten.

Een dergelijk beleid voor nationale ontwikkeling doet een beroep op een vermeende nationale identiteit en acceptatie tussen de verschillende etnische groepen onderling die vooralsnog ontbreekt. Op korte termijn brengt een dergelijk beleid daarom grote spanningen met zich mee.

## 2. Journalistieke traditie

De journalisten van kranten met nationale spreiding in Maleisië, India, Sri Lanka en de Filippijnen baseren zich op de Engelse en Amerikaanse perstraditie. Tot in het begin van de 19e eeuw stond de pers in deze westerse landen onder scherpe overheidscontrole. Met financiële maatregelen en censuurwetten beperkten de autoriteiten de vrijheid van de pers. Dankzij de technische voortuitgang en de massificatie die deze met zich meebracht, wist de pers zich van dit juk te bevrijden. Sindsdien benadrukt zij het belang van een "vrije journalistiek" die haar onafhankelijkheid tegenover de regering weet te behouden. Rond de eeuwwisseling kwam het accent van de

journalistiek onder invloed van veranderingen in de techniek (camera) en de wetenschap te liggen op de "objectieve" informatie-overdracht naar een zo breed mogelijk publiek.

Nieuwe technieken van nieuwswerving zoals de telegraaf, de telefoon, de telex en de netwerken van correspondenten werden ontwikkeld. De geautomatiseerde informatieverwerking bij de grote kranten versterkte het geloof in de accuraatheid en de objectiviteit van de informatie.

Onder invloed van deze opvattingen beperken de dagbladen in de bovengenoemde koloniën in de Aziatische gebieden zich tot nieuwsvoorziening en voorlichting. Ook vanwege het gevaar voor een botsing met de standpunten van de autoriteiten wagen de redacties zich niet aan kritisch commentaar.

De journalistieke opleidingen in Azië zijn ook op de westerse traditie gebaseerd. De scholen voor journalistiek in Maleisië, Sri Lanka en India zijn een nabootsing van het vergelijkbare Fleet Street model: de journalisten leren informatie over te dragen op basis van objectief feitenmateriaal en zich te onthouden van iedere vorm van directe betrokkenheid bij bepaalde maatschappelijke sectoren.

De opleidingen op de Filippijnen zetten zonder uitzondering de Noord-Amerikaanse perstraditie voort. Ze leiden journalisten op tot professionele verwerkers van "neutrale" informatie op zodanige wijze dat deze berichten door een zo breed mogelijk publiek worden opgenomen.

Het merkwaardige fenomeen doet zich voor dat de journalistieke noties als "objectiviteit" en "waarheidsgetrouwheid" in de westerse landen sterk onder druk zijn komen te staan. De relativering van deze concepten is echter niet doorgedrongen tot de journalistieke opleidingen, noch in het westen, noch elders.

### 3. Pers en overheid

#### 1. Censuur in Aziatische landen

Kranten in de Aziatische landen zijn de laatste jaren meermalen in verzet gekomen tegen de toenemende overheidsbemoeienis. De overheden propageren een strak beleid voor nationale eenheid om af te rekenen met de maatschappelijke onrust die (deels) een gevolg is van de heterogene samenstelling van de bevolking.

Om de pers te dwingen mee te werken aan dit beleid zijn censuurmaatregelen, de zogenaamde National Security Acts afgekondigd. In deze wetten hebben de regeringen van Maleisië, Sri Lanka en de Filippijnen vastgelegd dat iedere kritiek op overheidsbeleid die kan worden geïnterpreteerd als een aanzet tot rassenspanning, of provocatie tot communistische omverwerping van de staat, strafbaar is. Ook kan kritische berichtgeving over de verschillen in economische en politieke macht tussen de verschillende etnische groeperingen (een uiterst belangrijk probleem in deze landen) met een beroep op deze wetten worden uitgelegd als een aanzet tot rassenspanning. Dit betekent dat de pers weinig ruimte heeft om één van de belangrijkste vraagstukken in deze samenleving aan de orde te stellen. Overtreding van deze wetten kan leiden tot inbeslagname van drukapparatuur, een publikatieverbod of gevangenisstraf.

Naast deze negatieve censuur, die in periodes van verhoogde maatschappelijke onrust wordt gecombineerd met preventieve censuur (het doen controleren van materiaal voor publikatie) bestaan er ook zogenaamde positieve maatregelen. In de drie bovengenoemde landen hebben de regeringen de pers aanbevolen over bepaalde onderwerpen wel te schrijven. Het betreft hier zaken die de nationale ideologie ondersteunen. De informatie van de nationale persbureaus in deze landen valt grotendeels onder deze categorie.

Voor andere bronnen van informatie zijn de Aziatische kranten afhankelijk van de westerse nieuwsagentschappen. Slechts bij uitzondering beschikken ze over eigen correspondenten in de uithoeken van het eigen land of de buurlanden. In het algemeen hebben ze een groot tekort aan informatie over de ontwikkelingen in de eigen regio.

De meeste kranten in Zuid-Oost-Azië zijn verdeeld langs de etnische scheidslijnen. Vaak zijn ze in hun berichtgeving meer georiënteerd op de belangen van de leden van een etnische groep over de landsgrenzen heen, dan op de integratie in een specifieke nationale samenleving. Deze situatie geldt voor de hele regio.

Veel dagbladen maken mede hierdoor deel uit van grote regionale corporaties, soms in handen van machtige politieke partijen met een etnische achterban. Om het financiële voortbestaan van de krantenonderneming niet in gevaar te brengen,

passen de redacties veelvuldig zelfcensuur toe.

#### 2. Professionalisering als bescherming tegen overheidsingrijpen

Aanhangers van de vrije pers beschouwen de pers als een bemiddelingsorgaan tussen burgers en de overheid dat tot taak heeft de overheid te controleren. Een democratische regering moet immers te allen tijde bereid zijn aan de burgers verantwoording af te leggen voor haar functioneren. Professionalisering verschaft de pers binnen deze traditie het prestige dat noodzakelijk is om haar taak als waakhond goed te vervullen. In training leren journalisten daarom zelf op onderzoek uit te gaan en informatie aan een kritisch onderzoek te onderwerpen.

De grote kranten in Azië stellen dat technische scholing voor journalisten een effectieve manier is om zich te beschermen tegen overheidsingrijpen. Veel autoriteiten beschuldigen de pers bij kritiek op hun beleid van laster. Wanneer kranten kunnen aantonen dat goed gefundeerde argumenten uit verschillende bron zijn gebruikt om uitspraken te staven, zijn ze beter in staat "investigative journalism" te bedrijven.

De afgelopen jaren zijn de overheden van de verschillende landen begonnen een nationaal communicatiebeleid te ontwikkelen. Daarin wordt gezocht naar manieren om de massamedia in te zetten voor de nationale ontwikkeling. Niet alleen de audio-visuele communicatiemiddelen, die in de meeste ontwikkelingslanden onder regeringscontrole vallen, maar ook de geschreven media zouden voorlichting moeten geven aan de bevolking over het nationale ontwikkelingsbeleid.

Op dit moment is er nog nergens een effectief communicatiebeleid tot stand gekomen. Wél bestaan er in de Filippijnen, India, Sri Lanka en Maleisië pers-adviesraden die tot doel hebben de particuliere pers te adviseren over haar beleid. In de praktijk proberen zij de redacties bij de keuze van hun berichtgeving te sturen.

### 4. Ontwikkeling en communicatie

#### 1. De Groene Revolutie

De grootschalige ontwikkelingsexperimenten in de twee naoorlogse decennia kenmerkten zich door een grote input

van technologie en kapitaal in de Derde Wereld. Daarmee wilde men in de ontwikkelingslanden een ontwikkelingsproces op basis van snelle economische groei bewerkstelligen zoals dat in het westen al had plaatsgehad. De nadruk lag op een snelle produktieverhoging op het platteland. De overheden in de ontwikkelingslanden steunden deze Groene Revolutie met grootschalige landbouwprojecten. In nauwe samenwerking tussen landbouwonderzoekscentra en de ministeries van landbouw werden speciale boerenbladen opgezet om de boeren voorlichting te geven over zaken als nieuwe landbouwtechnieken, irrigatie, het gebruik van hybride zaden en dergelijke.

De informatie was vooral gericht op de modelboeren die ondermeer door leningen en verstrekking van zaden werden aangemoedigd hun traditionele landbouwmethoden te veranderen en te produceren voor de markt. Structurele problemen zoals controle over het land door de grootgrondbezitters, invloed van het kastensysteem, prijsbepaling van agrarische produkten en dergelijke kwamen niet op tafel. Evenmin kwam informatie over mogelijkheden tot samenwerking in coöperaties en bonden aan de orde.

Deze strategie voor ontwikkeling had tot resultaat dat de steden zich sterk konden ontwikkelen en een begin werd gemaakt met het opzetten van eigen industrieën. De stedelijke bevolking kreeg bovendien de beschikking over goedkoop voedsel. Toch bleken de successen van de ontwikkeling aan het eind van de 60-er jaren betrekkelijk: ondanks de groei van het Bruto Nationaal Produkt als geheel, waren de interne verschillen in levensniveau tussen de verschillende bevolkingsgroepen nog meer toegenomen; de industrialisering van de samenleving had niet geleid tot verbetering van de positie van de armen, maar had wel grote sociale kosten met zich mee gebracht. De mechanisering van de landbouw had een uitstoting van (overvloedig aanwezige) arbeidskrachten veroorzaakt. Groot-schalige trek naar de stad was het gevolg.

## 2. Een aangepast model voor ontwikkeling

Vanwege de neveneffecten van het technocratische ontwikkelingsmodel uit de eerste na-oorlogse periode, werd in de

60-er jaren het eenzijdig zware accent op de industrialisering verzwakt en de rol van de lichte landbouwindustrie en lokale provinciesteden versterkt. Om niet in dezelfde fouten te vervallen als in de eerste periode kwam er binnen de projecten tevens ruimte voor inspraak van de bevolking. Het moderniseringsconcept werd verlaten en geruild voor een ontwikkeling op basis van sociale, politieke, culturele en economische componenten. De centrale planning van het proces vanuit een alles-overheersende autoriteit maakte plaats voor een aanpak die meer ruimte bood voor de participatie van de betrokken bevolkingsgroepen. Toch werden bij deze tweede ontwikkelingsstrategie de fundamentele uitgangspunten van het eerste model niet aangetast. Er was slechts sprake van accentverschuivingen.

## 3. Communicatie voor ontwikkeling

Het communicatiemodel van de ontwikkeling van de modernisering legde de nadruk op de boodschap. De technocraten weten de stagnering van de ontwikkeling in de Derde Wereld-landen aan een tekort aan inzicht in de waarden en levensgewoonten van de moderne maatschappij. Een al-wetende instantie (overheid of ontwikkelingsinstelling) moest daarom de moderne vaardigheden en inzichten onder de bevolking verspreiden. Dit was het zogenaamde diffusiemodel. De boodschap die over verschillende delen van de wereld werd verspreid was dezelfde. In de communicatie hield de accentverschuiving in dat naast de grootschalige communicatiemiddelen uit de eerste generatie nu ook gebruik werd gemaakt van interpersoonlijke kanalen. Deze nadruk op verscheidene, vooral ook persoonlijke media kwam voort uit de erkenning van de eigen culturele identiteit van de ontwikkelingslanden. De overplanting van een idee uit een westerse samenleving naar een ontwikkelingsland bleek een te ongenueanceerde benadering.

## 5. Training in ontwikkelingsjournalistiek

### 1. Ontwikkelingsjournalistiek en de Aziatische pers

Aan het eind van de zestiger jaren werden groepen uit de Aziatische perswereld zich ervan bewust dat de pers zich te elitair had opgesteld. Zij had de voeling met de snelle veranderingen in de sa-

menleving verloren en gefaald brede lagen van de bevolking adequaat te informeren over ontwikkelingsprocessen. De pers had de ontwikkelingen in de Derde Wereld onvoldoende begeleid.

In 1967 werd The Press Foundation of Asia opgericht als samenwerkingsverband van uitgevers en redacteurs van grote kranten in Azië, met het doel:

- het stimuleren van de pers in Azië zodat deze meer oog zou krijgen voor de actuele ontwikkelingen in de samenleving;
- het verlagen van de prijs van kranten om deze binnen het bereik van de gewone Aziatische bevolking te brengen. (Door de import van bijna alle produktiemiddelen vanuit het westen is de kostprijs van een krant in Azië relatief vijf maal zo duur als in het westen);
- het verzorgen van trainingen op het gebied van de "ontwikkelingsjournalistiek".

Het concept "ontwikkelingsjournalistiek" werd in 1968 gelanceerd door Alan Chalkley van PFA om de pers bewust te maken van de complexiteit van het ontwikkelingsproces en van de samenhang tussen economische, politieke en culturele veranderingen in de samenleving. Volgens PFA kan de pers een rol spelen in ontwikkeling door te wijzen op neveneffecten van nationale ontwikkelingsprojecten en door voorlichting te geven over factoren die bij de opbouw van het proces over het hoofd worden gezien. Zo betekent de bouw van een brug een verbetering van de infrastructuur van een gebied, maar ook het platslaan van de omliggende woningen, verkeerslast en bedreiging van landbouwgrond. Bij een sterke nadruk op nieuwswaarde vallen de sociale aspecten van "moderniseringsprocessen" van "investigative journalism" tegenover het propagandistische gebruik van media door de overheid.

De Aziatische pers is sterk westers geïntereerd. Het ontbreken van een Aziatisch nieuwsagentschap versterkt deze tendens. PFA tracht het tekort aan lokale informatie over ontwikkelingsproblematiek op te vullen met DEPTH-news (Development and Population Themes). Dit maandelijks nieuwsbulletin wordt aan kranten in de regio aangeboden.

Ondanks de nadruk op regionale samenwerking kwam nog in 1976 in een evaluatie van trainingsprogramma's naar voren dat de Aziatische pers sterk westers geo-

riënterd was en vooral de Engelstalige pers weinig oog had voor de Aziatische problemen.

## 2. Training in ontwikkelingsjournalistiek

PFA heeft de afgelopen jaren speciale cursussen ontwikkelingsjournalistiek georganiseerd met steun van ondermeer ESCAP, VN-organen als UNESCO, UNFPA en UNICEF en westerse perstrainingsinstituten zoals the Thomson Foundation. Bij deze trainingen beoogt PFA de contacten tussen gespecialiseerde onderzoekscentra en journalisten te versterken. Journalisten kunnen voor ontwikkeling relevante informatie verkrijgen door gegevens uit verschillende maatschappelijke sectoren te bundelen.

Uit de ontwerpkeuze en de opzet van de cursussen blijkt dat de P.F.A. ontwikkeling benadert vanuit de aangepaste versie van het groei-model waarin verbetering van de levensomstandigheden in ruime zin centraal staat. Thema's als economische groei en vervuiling, ecologie en bevolkingsproblematiek die de negatieve bijwerkingen van een ontwikkeling louter op basis van economische groei illustreren, komen veel aan bod.

Ook definieert PFA ontwikkeling vanuit een macro-perspectief in termen van nationale groei. In journalistiek voor nationale ontwikkeling ligt de nadruk op de productie van ontwikkelingsondersteunende informatie.

## 3. Training in rurale berichtgeving

Onder invloed van de internationale discussie over de rol van de media in de nationale ontwikkeling, gingen kranten met nationale spreiding die tot dan toe sterk op de steden georiënteerd waren, informatie bieden die ook voor de plattelandsbevolking interessant was. De bedoeling hiervan was het grote lezersreservoir buiten de stad te bereiken.

De Engelstalige dagbladen hebben door hun grote afzetmarkt een sterke financiële positie. In veel gevallen hebben ze de productie geautomatiseerd en tegelijkertijd de redactionele inhoud verbreed met specialistische bijdragen.

Specialistische correspondenten wijzen in hun artikelen op de rol van de rurale sectoren voor de nationale ontwikkeling. De codes die de behandeling van het redactionele materiaal bepalen, zorgen voor een nadruk op technische (lees "objectieve") informatie. Artikelen over de

landbouw zijn succes-stories van individuele boeren of besprekingen van nieuwe wetenschappelijke vindingen. De verslaggevers van nationale kranten betrekken deze informatie van de agrarische wetenschappelijke instituten, die de taak hebben specialistische informatie te ontwikkelen om boeren te adviseren over produktie-verhogende technieken.

Het platteland wordt daarmee vernauwd tot een agrarisch produktiecentrum. Veranderingsprocessen op het platteland worden beoordeeld vanuit hun invloed op het nationale inkomen. De gevolgen voor de levensomstandigheden van de boerenbevolking vallen buiten beeld.

In 1983 organiseerde PFA met steun van Radio Nederland Training Centre een cursus "ontwikkelingsjournalistiek en rurale berichtgeving" voor de Engelstalige kranten in Azië. Met deze training wilden de organisatoren bijdragen "tot de professionalisering van de geschreven media als middel om haar informatieve functie te versterken en het belang van de rurale sectoren in de ontwikkeling te vergroten".

The Press Foundation of Asia ging er impliciet vanuit dat relevante kennis over de ontwikkelingen op het platteland vooral voorhanden is bij de onderzoeksinstellingen. Gewapend met de kennis die bij de experts was opgedaan, gingen de journalisten "het veld" in. Zij concentreerden zich op de vraag of de informatie van de wetenschappelijke instituten de bevolking wel bereikte, en zo niet, in hoeverre deze informatie gepopulariseerd kon worden.

Door deze vorm van veldwerk waren de journalisten dienstbaar aan deze centra. De plattelandsbevolking werd als zelfstandige bron van informatie over het hoofd gezien. Plattelandsontwikkeling werd beschouwd als een zaak van deskundigen op verschillende, los van elkaar staande terreinen.

PFA en veel grote kranten in Azië met haar, schenken bij de berichtgeving over de versnelde ontwikkelingen in de regio weinig aandacht aan de culturele identiteit van de verschillende etnische bevolkingsgroepen en isoleren de verschillende sectoren van het maatschappelijk leven. In informatie over rurale ontwikkeling komen vraagstukken over machts- en rassenstructuren niet aan de orde. Deze centralistische benadering van ont-

wikkeling die de invloed van de externe deskundige benadrukt, biedt weinig hoop op een meer geïntegreerde berichtgeving over de veranderingen op het platteland.

## 6. Een kritische visie op ontwikkeling en communicatie

### 1. Alternatieve ontwikkeling

Ook de aangepaste versie van het groei-model voor ontwikkeling werd door deskundigen als Wertheim en Franke vanaf de jaren '70 bekritiseerd. Zij wezen op de relaties van afhankelijkheid tussen Derde Wereld en de ontwikkelde landen, die een ontwikkeling van de onderontwikkeling veroorzaken. Zij constateerden dat de grote investeringen in ontwikkelingsprojecten in de voorgaande decennia en ook de massale voorlichtingscampagnes onder de bevolking niet hadden bijgedragen tot een wezenlijke verbetering van de positie van de armen. Volgens deze "dependencia-theoretici" is de grote kapitaalschuld van de Derde Wereld een uitvloeisel van de nadruk op technologische ontwikkeling.

Daarnaast stelden zij dat kennisoverdracht alleen een onvoldoende voorwaarde is voor een verandering in de verhouding arm-rijk. Structurele oorzaken zoals de eigendomsverhoudingen, het kastensysteem, politieke systemen en economische akkoorden zijn namelijk verantwoordelijk voor de armoede in grote sectoren van de bevolking.

In hun ontwikkelingsmodel op basis van zelfbeschikking staat de doorbreking van patronen van afhankelijkheid zowel tussen de Derde Wereld en de ontwikkelde landen, als binnen de ontwikkelingslanden zelf, centraal. Fundamentele oorzaak van de relaties van centrum en periferie (onafhankelijke en afhankelijke pool) ligt volgens deze theorie in de verticale arbeidsdeling, van waaruit er een scheiding tussen wetenden en onwetenden, producenten en consumenten optreedt. De doorbreking van deze vaste rolpatronen is noodzakelijk om in het ontwikkelingsproces aan te sluiten bij de behoeften van de bevolking zelf. Participatie van de doelgroep aan het veranderingsproces staat centraal. Ontwikkelingsdeskundigen trachten lokale initiatieven vanuit de bevolking om aan primaire behoeften als huisvesting, voeding, kleding en scholing te voldoen, te ondersteunen. Om een verandering in de samenleving te

bereiken die aansluit bij de geldende waarden, moeten culturele (en sociale) patronen als uitgangspunt worden genomen.

Partikuliere ontwikkelingsinstellingen en lokale basisorganisaties nemen de plaats in van de grootschalige centraal geplande projecten van overheden. In deze ontwikkeling van onderaf wordt optimaal gebruikgemaakt van lokale hulpbronnen, of het nu gaat om mensen, lokale technologie of grondstoffen.

Hoewel dit model ontstaan is in Latijns-Amerika bestaan er ook in Azië, vooral rondom de Katholieke Kerk, groepen en organisaties die geïnspireerd door deze afhankelijkheidstheorieën geïntegreerde ontwikkelingsprojecten opzetten in nauwe samenwerking met de lokale bevolking. Soms vullen zij deze ideeën aan met het concept van zelfbeschikking zoals dat door Gandhi werd ingevuld.

Vaak worden in deze projecten kleinschalige op de produktie gerichte activiteiten gecombineerd met functionele alfabetisering volgens de methode van Paulo Freire. De bevolking heeft een centrale inbreng bij de planning en uitvoering van het proces. Daarnaast kenmerken de projecten zich door een brede benadering van verschillende problemen, om daarmee de structurele oorzaken aan te pakken.

## 2. *Ontwikkelingsjournalistiek*

In communicatie op basis van ontwikkeling voor zelfbepaling staan twee componenten centraal: aansluiting van de media bij de culturele identiteit van de bevolking en een benadering van de armen niet alleen als ontvangers maar ook als zenders van boodschappen.

De ontwikkelingsjournalistiek zoals die door veel grote kranten met nationale verspreiding in Azië wordt gepractiseerd, gaat uit van een scheiding tussen zenders en ontvangers van boodschappen. Agrarische onderzoeksinstellingen zijn de zenders van informatie over landbouwkwesties, de boeren zijn de ontvangers. Deze laatsten hebben vooral toegang tot de grootschalige kranten om te melden dat ze de boodschappen goed hebben ontvangen en begrepen.

Vanuit twee verschillende hoeken wordt ontwikkelingsjournalistiek anders ingevuld. In de eerste plaats betreft dit de centra voor volwasseneneducatie en politieke vorming, die vooral op de Filippij-

nen en in India, kleinschalige ontwikkelingsprojecten opzetten vanuit een op de basis gerichte benadering. Dorpelingen onder leiding van lokale priesters, verzorgen kleine educatieve stencilkrantjes op niet-commerciële basis, waarin concrete informatie ter ondersteuning van projectactiviteiten, of aangaande de ontwikkelingen in de basisorganisaties wordt aangeboden.

Een tweede groep die ontwikkelingsjournalistiek in de praktijk brengt zijn de kleine provinciale kranten, die meestal wekelijks in een beperkte oplage van ongeveer 3.000 exemplaren verschijnen. In de meeste gevallen is de hoofdredacteur tevens directeur.

Voor beide typen journalisten geldt dat ze een sterke persoonlijke binding hebben met de plattelandsgebieden waar zij werken ondermeer doordat velen van hen als onderwijzer in de streek hebben gewerkt en de lokale dialecten spreken. Door hun bekendheid met en in de omgeving zijn ze betrouwbare opinieleiders en trekken lokale informatie als het ware aan.

Ontwikkelingsjournalistiek heeft voor de vormingscentra en provinciale kranten een andere betekenis. Zij vertolken de stem van de stemlozen en beschrijven veranderingsprocessen zoals die door de arme bevolkingsgroepen worden beleefd. In de teksten wordt getracht het eigen taalgebruik van de lokale bevolking te handhaven door het gebruik van de lokale taal. Soms zijn deze kranten tweetalig, dit in tegenstelling tot de officiële nationale taal of het Engels van de grote kranten. Vooral de stencilkranten verschijnen alleen dankzij de medewerking van lokale vrijwillige correspondenten in de dorpen, die de gevolgen bespreken van de gedwongen integratie van de traditionele tribale groepen in de nationale staat ten behoeve van de nationale eenheid.

De rol van de journalistiek in het ontwikkelingsproces definiëren deze groepen als het vergroten van de leefbaarheid door kritiek te leveren op machtsmisbruik. De gemeenschapskranten vullen ontwikkelingsjournalistiek vaker in met de "waakhond-functie" dan de nationale kranten, maar door het contact met lokale steunorganisaties beperken zij zich in de berichtgeving voor ontwikkeling niet tot kritiek op de overheid. Vaak ondersteunen ze juist een positief geformuleerd eisenpakket ten gunste van de bevolking.

In een ontwikkelingsbeleid op basis van de gelijkwaardigheid van de beide armerijk polen in de samenleving is het belangrijk dat de groep die in de verdrukking komt haar eisen voor verandering kan uiten. In plurale samenlevingen zoals Maleisië, Sri Lanka en de Filipijnen is het overheidsbeleid gericht op het bevorderen van een nationale identiteit en het gebruik van een nationale taal. De overheid heeft een sterke greep op de audio-visuele communicatiemiddelen. Juist daarom is het belangrijk dat de schrijvende pers zich ontwikkelt tot een pluriform medium dat dienst doet als spreekbuis voor de verschillende andere culturele groeperingen in die samenleving. Vanwege hun weinig statische structuur en hun onafhankelijkheid van grote commerciële belangen, hebben vooral de provinciale en vormingskranten daar de ruimte voor.

## Conclusie

Berichtgeving over ontwikkelingsproblematiek, toegespitst op rurale ontwikkelingen, wordt in kranten met nationale spreiding in Azië bepaald door de nieuwsaarde en concentreert zich op berichtgeving over projecten.

De redactionele formule dwingt veel journalisten berichtgeving te versmallen tot nieuws en achtergrondgegevens weg te laten. De lange-termijn effecten van veranderingen op het platteland verdwijnen daarmee uit het gezicht. Structurele problemen die de toegankelijkheid van nieuwe voorzieningen voor de armere bevolkingsgroepen bemoeilijken, worden niet besproken.

Informatie wordt behandeld vanuit de technische en wetenschappelijke hoek en is daarom alleen toegankelijk en toepasbaar voor de rijkere en beter opgeleide boeren. Informatie voor de plattelandsbevolking via een massamedium als een nationale krant zal in deze vorm de tegenstellingen op het platteland eerder vergroten dan verkleinen. Ontwikkelingsjournalistiek in termen van agrarische berichtgeving versterkt zo de machtspositie van de economisch sterkeren.

Aan het eind van de zeventiger jaren bleken de meeste kranten op de politieke pressie (de staat van beleg werd uitgeroepen in Maleisië, India en Filipijnen; strakke censuurmaatregelen werden afgekondigd op Sri Lanka) te reageren door af te zien van commentariëring van het

nieuws. Door deze redactionele aanpassing verzuimden kranten de gevolgen van maatschappelijke ontwikkelingen voor de positie van de onderdrukten aan de kaak te stellen. Hun bijdrage tot de kritische meningsvorming van hun lezers op het platteland en in de stad is gering.

Ondanks de verregaande censuur heeft de pers in bovengenoemde landen de ruimte om gevolgen van de gevoerde officiële ontwikkelingspolitiek te bespreken. Door gebruik te maken van informatie uit verschillende bronnen zoals wetenschappelijke instellingen, landbouwvoorlichters en boeren, kunnen overheden kritische berichtgeving niet licht terzijde schuiven als 'ongenuanceerd'. Gegeven het feit dat juist arme boeren geen overzicht hebben over (de oorzaken van) hun problemen is het nodig dat media voor deze boeren een inventarisatie maken van de sociale, culturele en economische structuren die de mogelijkheden tot en belemmeringen voor verandering bepalen. Pas daarna kunnen kranten informatie leveren met betrekking tot de typische knelpunten en mogelijkheden voor verandering op een specifiek terrein. Een dergelijke publieksgerichte behandeling van de informatie is alleen mogelijk bij die media die zijn bestemd voor een beperkt publiek, zoals geldt voor de educatieve kranten van de vormingscentra en de provinciale kranten.

#### Literatuurlijst:

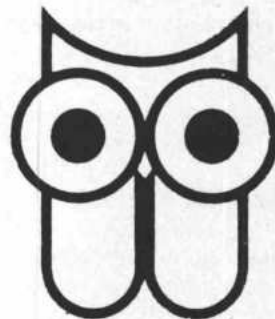
- CHOPRA, P., Asian news values: a barrier or a bridge. In: *Reports and Papers on Mass Communication*. Parijs, UNESCO, 1982.
- CLAD, J., The dilemma of unifying a multilingual society. In: *Far Eastern Economic Review*. Nov. 17, 1983
- DISSANAYAKE, W., Development and communication: four approaches. In: *Media Asia*. Hongkong, AMIC, 1981.
- HABERMANN, P. en de FONTGALLAND, G., *Development communication*. Singapore, AMIC, 1981.
- HEAD, S.W., Can a journalist be a professional in a developing country? In: *Journalism Quarterly* 40(4), 1963, vol. 4.
- HEMELS, J., *Op de bres voor de pers*. De strijd voor de klassieke persvrijheid. Assen, 1969.
- JANOWITZ, M., Professional models in journalism: the gate-keeper and the advocate. In: *Journalism Quarterly*, Vol. 52 (4), 1975.
- JOHNSTONE, J., (et al) The professional values of American newsmen. In: *Public Opinion Quarterly* XXVI (1), 36, 1972.
- KURIAN, G., *The World Press Encyclopedia*. London, Mansell Publishing ETD, 1982.
- LENT, J.A., *Newspapers in Asia*. Hongkong, Heinemann Asia, 1982.

- MAC ANANY, E., *Communications in the third world*. New York, Praeger, 1980.
- MASLOG, C., *Readings in management and production of a community newspaper*. Los Panos, University of the Philippines, 1980.
- MITCHELL, J.L. Training for communication in Asia: a reflection after 10 years. In: *Korean Journal*, dec. 1976.
- PADRON, M., *Non-governmental development centres and popular participation*. Lima, DESCO, 1981.
- PFA, Training Asia's journalists, a PFA concern. Manilla, PFA, 1983.
- RAJASUNDERMA, C.V., Communication aspects of international economic negotia-

- tions - a Sri Lanka case study. In: *Marga Quarterly Journal*, Cloba, ed. MARGA, 1981 vol. 6.
- ROGERS, E. en ADHIKARYA, R., Communication and inequitable development: narrowing the socio-economic benefits gap. In: *Media Asia*, Hongkong, AMIC, 1978.
- ROOIJ, M., *Enkele opmerkingen over taak en verantwoordelijkheid van de journalist*. Leiden, Stenfort Kroese, 1971.
- RURAL PRESS DEVELOPMENT SEMINAR. India, Bangalore. RIND, 1983.
- SMITH, A., *Goodbye Gutenberg: the newspaper revolution of the 1980s*. Oxford University Press, 1980.

*Als het om boeken gaat ...*

# Standaard Boekhandel



NAAMSESTRAAT 57  
LEUVEN 016/23 98 21

# eindverhandelingen

**carola michiels**

## het imago in de persuasieve communicatie

Een literatuuronderzoek naar de functies, de opbouw en de aantasting van commerciële imago's.

Fac. Soc. Wet., Departement Communicatiewet., Leuven, september 1984, 139 blz.

promotor: Prof. Dr. G. Fauconnier

Al sinds een paar jaar heerst er in de commerciële milieus een enorme belangstellingsgolf voor trends en lifestyles. De oorzaken van deze 'trend' liggen bij de consument. De hedendaagse consument wordt immers steeds kieskeuriger. Overconsumptie en verspilling, in de jaren zestig schering en inslag, worden nu met scheve ogen bekeken. Impuls-aankopen gebeuren niet meer. In de plaats daarvan verlangt de consument naar producten en merken waarmee hij zijn identiteit en levensstijl kan uitdrukken, producten en merken met een 'eigen gezicht' die hij kan verheffen tot symbolen voor wat hij is en waarvoor hij staat. Hij wil zich omringen met de 'juiste' merkdesignernamen om zijn psychologische behoefte aan zelfexpressie te kunnen bevredigen.

Marketeers die als go-between tusschen consumenten en producenten proberen de wensen van deze twee partijen op elkaar af te stemmen, onderkendend het belang van deze prangende consumentenbehoefte en zijn op de wagen gesprongen. Ze zijn merken gaan positioneren op levensstijltypes en produktimago's gaan opbouwen parallel met mensbeelden om zo niet alleen de consument zijn zin te geven maar tevens te trachten het marktaandeel van de producent veilig te stellen.

Hun opzet slaagde... met als gevolg dat het imago-concept de nieuwe ster werd aan het marketingfirmament. De moeite waard dus om dit concept eens grondig te bestuderen. We hebben ons onderzoek geconcentreerd rond drie topics: de functies van imago's, de opbouw en de aantasting. De eerste twee onderwerpen hebben we behandeld telkens vanuit het standpunt van de consument en dat van de producent. De aantasting van commerciële imago's hebben we gekoppeld aan een ons inziens erg interessant communicatief fenomeen: commerciële geruchten.

### Functies

Wat de functies van imago's betreft, kunnen we kort zijn. Zoals we reeds hebben laten uitschijnen plukken zowel consumenten als producenten de vruchten van het bestaan van commerciële imago's. Consumenten, omdat hun instrumenten aangereikt worden waarmee ze aspecten van hun 'zelf' kunnen uitdrukken. Op deze manier is er behoeftebevrediging. Voor producenten zijn imago's vaak een middel om zich in ons competitief marktsysteem overeind te houden. In vele produktvel-

den vertonen de produkten immers steeds minder wezenlijke verschillen op instrumenteel niveau zodat het onderscheid naar het expressieve vlak moet verschuiven. Wie nu een voorkeur voor zijn produkt of merk wil creëren en aldus een gunstige marktpositie verwerven, zal vooral de psychologische, symbolische functies naar de consument moeten profileren en uitdragen.

### Opbouw

De opbouw van sterke merken is in vele bedrijven een objectief geworden. Marketeers gaan proberen voor een produkt of een merk in het algemeen een persoonlijkheid te ontwerpen die aanleunt bij het doorsnee zelfconcept van een welbepaalde consumentendoelgroep. Ze beschikken hiervoor over een complex van factoren, de marketing mix genaamd, die symbolische betekenissen aan het merk kunnen toevoegen. Het produkt zelf draagt hiertoe bij door zijn vorm, door zijn materiaal en door zijn verpakking. De fabrikant die het merk op de markt brengt, speelt ook een rol. De mate waarin hij met de servicebehoefte van de consumenten pleegt rekening te houden, de manier waarop hij klachten behandelt, stralen op zijn merk af. Dan zijn er de winkels die het merk verkopen: het winkelimago levert een essentiële bijdrage tot het merkimago. Maar het belangrijkste instrument dat de marketeer hanteert om de symboliek te richten, te vormen en te controleren is RECLAME. De stijl waarin een produkt gepresenteerd wordt, het typemensen dat in de advertenties of spots wordt afgebeeld, het entourage, de manier waarop het merk in beeld gebracht wordt enz... voegen bepaalde betekenissen aan het merk en het produkt toe. Essentieel voor een duidelijke symboliek, is de congruentie van de marketing mix instrumenten doorheen de tijd. Het is erg belangrijk dat een merk zich consequent over een langere periode kan manifesteren. Hierdoor worden we als consumenten voortdurend in onze indrukken omtrekt het merk bevestigd.

Deze indrukken komen echter niet uitsluitend tot stand dank zij de spanningen van de producent. Een belangrijke factor in de imagovorming van produkten en merken is de communicatie tussen de consumenten onderling. Consumenten kunnen een produkt immers enkel hanteren als een symbool als ze de betekenis kennen die de leden van hun referentiegroep eraan verlenen en weten hoe ze zullen reageren op het gebruik van het produkt. Daarom proberen ze te ontdekken wat 'anderen' in het produkt of een advertentie hieromtrent zien. Ze zullen zich vooral laten beïnvloeden door groepsleden die ze met betrekking tot het produkt het meest competent achten: de OPINION LEADERS. De indruk die het produkt bij hen achterlaat, zal vaak doorslaggevend zijn voor de beeldvorming ervan in de gehele kopersgroep. Daarom is het belangrijk dat personele beïnvloeding geïntegreerd wordt in het marketingbeleid. Eén mogelijkheid is het ontwikkelen van de reclamestrategie in functie van de OL. Binnen de marketingdoelgroep moet er dan een subgroep, namelijk de OL, geselecteerd worden en als reclamedoelgroep vooropgesteld worden. De manier waarop de

OL de reclameboodschap verwerken, vormt voor de andere consumenten een stimulus die wordt opgenomen, verwerkt en die in grote mate hun evaluatie, hun indruk van het geadverteerde produkt gaat bepalen.

### Aantasting

Steeds vaker doen in onze consumptie maatschappij allerlei rare verhalen de ronde. Er is het bijna al verroeste verhaal over Coca Cola: het is beter dan kruipolie. Een vrij jong verhaal: het sigarettenmerk Marlboro speelt onder één hoedje met de Ku Klux Klan. Een verhaal dat de Amerikaanse hamburgergigant McDonald's in moeilijkheden bracht: er worden regenwormen in hamburgers verwerkt. In Heineken bier zit arsenicum. Nog een bierverhaal: van Stella krijg je hoofdpijn. Enz... Allemaal geruchten, waar of niet, die produkten en bedrijven associëren met negatieve en zelfs bizarre karakteristieken. Waar en hoe ze ontstaan zijn, is niet geweten omdat er nog geen systematisch onderzoek ingesteld werd. Voorlopig neemt men dan ook aan dat produkt- en bedrijfsgeruchten net als geruchten op andere domeinen, veroorzaakt worden door een angstverwekkende of informatie-arme situatie. In het eerste geval functioneren geruchten om angsten of spanningen voortvloeiend uit manklopende maatschappelijke verhoudingen of een uitwendige schok, te reduceren. Deze reductie vindt plaats door de angsten en de spanningen te richten op één object, met name een produkt of een bedrijf dat met de gewone verhoudingen, de dreiging, 'banden' heeft en also de rol van zondebok toebedeeld krijgt. In het tweede geval zijn geruchten een reactie tegen het gebrek aan informatie. Consumenten gaan hun ongenoegen over een nieuw of onbekend produkt of bedrijf uiten via geruchten.

Al zijn de oorzaken nog niet volledig achtergehaald, over de negatieve gevolgen van geruchten bestaat er geen twijfel. Geruchten kunnen 'imago's' aantasten en de verkoopcijfers doen dalen. Daarom is het noodzakelijk ze onder controle te brengen. Hoe dit echter moet gerealiseerd worden, blijft voorlopig nog de vraag. Het enige wat bedrijven die

geplaagd zitten met een gerucht tot nu toe gedaan hebben, is het 'ontkennen' van het gerucht. In geen enkel van de gevallen is dit een succesvolle aanpak gebleken zodat er nood is aan andere controlemiddelen. Momenteel wordt er geëxperimenteerd met twee strategieën die steunen op de informatieverwerkingstheorie: de retrieval strategie en de storage strategie. Eerstgenoemde gaat er vanuit dat men een gerucht kan bestrijden door het verstrekken van allerlei informatie betreffende het produkt of het bedrijf dat in het gerucht centraal staat zonder echter te reppen over het gerucht zelf. In de tweede strategie koppelt men het negatieve attribuut van het gerucht aan een willekeurig positief object om zo de associatie tussen het attribuut en het geruchtenobject te vernietigen of tenminste positiever te maken.

De strategieën bevinden zich zoals gezegd nog in een experimenteel stadium. Men heeft ze uitgetest in een laboratoriumonderzoek maar nog niet toegepast in een concrete geruchtsituatie. Het is nu aan de bedrijven om de praktische bruikbaarheid van de strategieën te bewijzen door ze te vertalen in een marketingcommunicatie.

### Beknopte bibliografie

#### Boeken:

- ENGEL, J.F. en BLACKWELL, R.D. *Consumer behavior*, (4e ed.), Hinsdale, Illinois, Dryden Press, 1982
- FRANZEN, G., *Mensen, produkten en reclame*, Alphen a/d Rijn / Brussel, Samson, 1981.
- JOHANNSEN, M., *Das Marken- und Firmen- Image*, Berlin, 1971

#### Tijdschriften:

- DICHTER, E., How word-of-mouth advertising works, In: *Harvard Business Review*, nov. dec. 1966, p. 147-166
- LILLI, W., Perception, Kognition: Image, In: *Handbuch der Psychologie*, 1983, Bd 12/1, p. 402-471
- TYBOUT, A.M. en CALDER, B.J. en STERNTHAL, B. Using information theory to design marketing strategies, In: *Journal of Marketing Research*, februari 1981, p. 73-79.

# Beter bij de bank van hier

## De KREDIETBANK.

Een bank die hier met u is gegroeid.  
Een bank die de ernst en de inzet van hier  
in zich draagt.

Een bank die met haar ervaring en  
deskundigheid borg staat voor uw  
toekomst.

Wij staan klaar voor morgen.

50 JAAR





# feiten en meningen uit de media- wereld

KRIS VANSTAPPEN  
EN  
WIM VAN DER BIESEN

In een ziekenhuis in Los Angeles is op vrijdag 28 december 1984 de Amerikaanse cineast SAM PECKINPAH overleden. Hij was 59 jaar oud.

Peckinpah, die ooit door een criticus omschreven werd als "the Picasso of violence", werd beschouwd als een uitstekend en intelligent actiefilmer.

Tussen 1961 en 1983 draaide Peckinpah 14 langspeelfilms, waaronder "Strawdogs", "Convoy", "Cross of Iron" en "The Osterman Weekend".

De cineast werd evenwel beroemd en berucht met zijn uiterst gewelddadige westerns: "Ride the High Country", "The Wild Bunch" en "Pat Garrett and Billy the Kid".

\*

De strijd om de OSCARS werd dit jaar beheerst door "Amadeus", een film van Milos Forman, die niet minder dan acht onderscheidingen ontving: beste film, beste scenario (Peter Schaffer was de schrijver), beste regie (Milos Forman), beste mannelijke hoofdrol (Fahrid Murray Abraham als Salieri), beste klank, beste artistieke leiding, beste make-up en beste kostumering. Zoals ook in het verleden reeds meermaals het geval was, werd deze triomf niet weerspiegeld in de box office-resultaten van de film, die ver beneden deze van een "Beverly Hills Cop" of een "Indiana Jones and the Temple of Doom" bleven. Commercialiteit en kwaliteit zijn bij de toekenning van de Oscars duidelijk geen synoniemen. Traditioneel was er dit jaar ook een grote verliezer, "A Passage to India" van David Lean, die slechts twee onderscheidingen kreeg. James Stewart ontving een Oscar voor zijn volledige werk.

Vermeldenswaard is tenslotte dat het spektakel bekeken werd door zowat één miljard mensen uit 77 landen, waaronder de Volksrepubliek China en Polen.

\*

Op 1 januari vierde het Londense dagblad THE TIMES zijn tweehonderdste verjaardag. Deze "eerbiedwaardige Britse instelling" werd, onder de titel "Daily Universal Register", opgericht op 1 januari 1785 door John Walter, die het drie jaar later herdoopte in "The Times". Deze gezaghebbende kwaliteitskrant had herhaaldelijk financiële en andere moeilijkheden. Tijdens de laatste tien jaar hing het voortbestaan dikwijls aan een zijden draadje; zo kon de krant op het einde van de jaren zeventig gedurende elf maanden niet verschijnen wegens een conflict met het drukkerssyndicaat over de invoering van nieuwe druktechnieken.

Sinds de Australische krantenmagnaat Rupert Murdoch het blad in handen nam (1980), en het ietwat populariseerde, is de oplage met ongeveer 50% gestegen en bedraagt nu 460.000 exemplaren. Voor het eerst sinds lang heeft men nu uitzichten op winst.

De feestelijkheden die een gans jaar zullen duren, werden ingezet met een facsimile van de nieuwjaarseditie van 1785 die bij het eerste nummer van de huidige jaargang werd ingesloten.

\*

De unie van de Filmkritiek kende haar Prijs 1984 toe aan het Channel 4-product "THE DRAUGHTSMAN'S CONTRACT", van Peter Greenaway. Twee jaar geleden kreeg deze film reeds de grote prijs van het Internationaal Filmfestival van Antwerpen. "The draughtsman's contract" haalde het nipt op de Amerikaanse film "Rumble Fish", van Francis F. Coppola.

Nummer drie werd "The Right Stuff" (Philip Kaufman).

\*

Terwijl de bekabeling in Groot-Brittannië voortdurend verder vertraging oploopt, lijkt de mediastructuur in de BONDSREPUBLIC DUITSLAND in een stroomversnelling geraakt te zijn.

Eén maand na het Duitstalige satellietprogramma SAT 3 - waar ZDF, de Oostenrijkse televisie ORF en de Zwitserse Duitstalige televisie aan meewerken - ging op 1 januari 1985 in de Bondsrepubliek een privé-satellietprogramma van start: SAT 1 (of APF: Aktuell-Presse-Fernsehen). Het gaat hier om een televisieprogramma van de Duitse uitgevers, waarbij in totaal 165 kranten en 150 uitgevers betrokken zijn. Zowat een half miljoen Duitsers kan het programma bekijken via het eigen lokaal kabelnet. Dagelijks wordt gedurende elf uur uitgezonden, waarbij het aangeboden pakket hoofdzakelijk uit amusementsprogramma's bestaat, onderbroken door twee gewone nieuwsprogramma's en één nieuwsshow van drie kwartier. Zowat 40% van het programma-aandeel wordt geleverd door de Programmgesellschaft für Kabel- und Satellitenrundfunk (PKS), 40% komt van grote uitgevers als Bauer, Burda, Springer en Holtzbrinck en de overige 20% wordt aangebracht door de krantenuitgevers. In deze 20% steken ook de informatieprogramma's, die aan Springer werden toevertrouwd. Een recent onderzoek wees uit dat

39,7% van de personen die SAT 1 kunnen ontvangen minstens één maal per dag ook daadwerkelijk afstemmen op SAT 1.

Uitgeversgigant Bertelsmann plant, samen met RTL-PLUS, een concurrerend kanaal. Dit station zou, eveneens via de satelliet, vanaf medio 1985 programma's beginnen te verzorgen.

Daarnaast bereiden Bertelsmann, Springer en de belangrijke filmverdelers Kirch het opstarten van een betaaltelevisie-firma voor, die aan haar abonnees, in samenwerkingsverband met een aantal Amerikaanse majors, uitsluitend films zou ter beschikking stellen.

Tenslotte onderhandelt de grootste regionale Duitse uitgever, de vanuit Essen opererende Westdeutsche Allgemeine Zeitung, en de WDR (Westdeutsche Rundfunk) reeds geruime tijd over een programma-akkoord voor satelliettelevisie met filmproducenten, boekuitgevers en theaterbedrijven.

Ondertussen mag men niet vergeten dat kabeltelevisie in de Bondsrepubliek zich voorlopig nog beperkt tot een aantal pilootprojecten, m.n. in München en Ludwigshafen. Het zal weinig verwondering wekken dat het Duitse Kartellamt, een anti-trust-commissie, zich sinds kort ernstig bezighoudt met de media-ordening in de Bondsrepubliek.

De 24ste BERT LEYSENPRIJS voor televisie werd toegekend aan de Vlaamse televisiefilm "Het Koperen Schip". De jury had "grote waardering voor het originele scenario van Libera Carlier, de vinnige functionele regie van Peter Simons en de suggestieve fotografie van Jos Van Schoor".

De PRIJS van de TV-KRITIEK 1984 ging naar BRT-journalist Paul Jambers voor zijn Panoramareportage "Dag Emir-dag", "voor de manier waarop de problematiek van de tweede generatie Turkse migranten in België en in het land van hun voorvaders, genuanceerd werd behandeld, waarbij ook bijzondere lof voor de sterke beeldjournalistiek".

De GOUDEN KLOKKE ROELAND voor de radio werd toegekend aan het BRT-programma "Zie ... zo ... zaterdag" voor de aangename manier waarop alerte sportjournalistiek omkaderd door uitstekende muziek prettig wordt gepresenteerd".

De TELEVISIE-OSCAR ging voor 1984 naar "Boeketje Vlaanderen", "een wekelijkse informatierubriek die op een verfrissende en speelse manier aandacht vraagt voor onderwerpen en manifestaties van eigen bodem en aldus al heel wat mensen nieuwe mooie plekje in het eigen land heeft laten ontdekken".

Het radioprogramma "Met de deur in huis" kreeg de RADIO-OSCAR omdat de Limburgse radio-uitzending er in slaagt zeer gevarieerde onderwerpen van algemeen belang interessant te maken voor een ruim publiek, begeleid door smaakvolle muziek".

De perikelen in LE MONDE namen voorlopig een einde door de verkiezing, op vrijdag 18 januari, van André Fontaine tot directeur. André Fontaine was tot dusver hoofdredacteur van het gelijknamige dagblad. De nieuwe directeur vatte zijn taak aan met een hoofdartikel, waarin hij aankondigde het blad "eenvoudiger, duidelijker en leesbaarder" te willen maken. Hij pleitte er ook voor dat "Le Monde" opnieuw zijn rol van onpartijdig informatie-orgaan zou opnemen. Zoals bekend werd een deel van de moeilijkheden van het "vlaggeschip van de Franse pers" toegeschreven aan de overdreven identificatie van het blad met de socialistische machthebbers op het Elysée. Tevens zag Fontaine, als oplossing voor de financiële crisis van de krant, de noodzaak van een loonsvermindering en het aantrekken van nieuwe aandeelhouders, die echter het overwicht van de redactie binnen de groep van eigenaars niet mogen aantasten.

De PERSSTEUN aan de NEDERLANDSTALIGE DAGBLADEN bedroeg in 1984 62,3 miljoen Bfr. De Morgen kreeg hier 17,9 miljoen Bfr. van, terwijl Het Belang van Limburg, Gazet van Antwerpen, Het Laatste Nieuws en Het Volk ieder 10,2 miljoen Bfr. ontvingen. De Financieel Economische Tijd kreeg de overige 3,7 miljoen Bfr. Zoals vooreen heeft de Krantengroep-De Standaard de toegekende steun (10,2 miljoen) niet opgevraagd.

De 14 FRANSTALIGE DAGBLADEN moesten samen 72.450.000 Bfr. verdelen. La Cité, La Wallonie en de groep Le Journal et Indépendance-Le Peuple kregen ieder 9.404.000 Bfr. De meerderheid moest het hier echter stellen met 2.405.529 Bfr.

In het begin van dit jaar kwam de VERGELIJKENDE RECLAME opnieuw in het nieuws. De Waalse warenhuisketen Cora vergeleek in een paginagrote advertentie de prijs van een aantal producten in haar huizen en bij enkele concurrenten, zoals Colruyt en GB.

Vergelijkende reclame wordt in België evenwel bij de wet verboden, zodat deze laatste ketens weinig moeite hadden hun zaak voor de rechtbank in kortgeding te winnen. Bovendien bleek Cora eerder selectief tewerk gegaan te zijn bij de keuze van de geadverteerde producten, zodat de titel van de opvolger-advertentie, "A quoi bon être moins cher toute l'année s'il est interdit de le prouver?", niet overal even ernstig werd genomen.

De UNIE van de KATHOLIEKE DAGBLADEN van België heeft voor de periode 1985-1987 Jean HEINEN, directeur-hoofdredacteur van La Cité, tot haar nieuwe voorzitter verkozen. In die functie volgt hij Jan Baert van Het Belang van Limburg op.

De moeilijkheden zijn lang nog niet van de baan voor het Franse betaaltelevisiestation CANAL PLUS. De discussies rond de vrije televisie in Frankrijk hadden als eerste gevolg dat heel wat mensen zich bedachten vooraleer een abonnement te nemen op het kanaal. De inschrijvingen vielen terug van 3.000 per dag tot 3.000 per week.

Zelfs een stabilisatie van deze toestand zou het gecumuleerd verlies voor 1985 op 200 miljoen FF brengen, méér dan twee maal zoveel als oorspronkelijk geraamd was. Dit verlies komt voornamelijk ten laste van de belangrijkste aandeelhouder, de krantengroep HAVAS. De wildste geruchten deden vervolgens de ronde: Canal Plus zou een normaal, 'open' televisiestation worden; Canal Plus zou overgenomen worden door Hersant; Canal Plus zou opgedoekt worden... André Rousselet, president-directeur-generaal van Canal Plus en Havas, wist de situatie evenwel te klaren. Hij vroeg een kapitaal-inbreng van de staat, minstens een eigenaardig fenomeen voor een kanaal dat oorspronkelijk een zuiver privé-initiatief was. Nieuwe onderhandelingen met de filmindustrie leidden tot afspraken, die Canal Plus toelieten meer en recentere films te verdelen. Tenslotte stond de Franse regering Canal Plus ook toe publiciteit uit te zenden.

Een en ander bevestigt het al vaak geuite vermoeden dat betaaltelevisie, in het van ongecodeerde kanalen overspoelde Europa, een zware financiële gok met zich meebrengt.

De tweejaarlijkse PRIJS Smith Kline-RIT VOOR MEDISCHE JOURNALISTIEK werd op woensdag 13 februari door staatssecretaris Firmin Aerts uitgereikt in het Internationaal Pers Centrum. Voor de Nederlandse taalgroep ging deze prijs naar een journalist van De Standaard, Philip Wouters. Voor de Franse taal werd Jacques Poncin bekroond, wetenschapsredacteur bij Le Soir.

Na de prijsuitreiking behandelde Prof. G. Fauconnier het thema: "De wetenschapsjournalist: koning éénoog in het land der blinden?", waarbij hij concludeerde dat de massamedia wel degelijk in gunstige zin bijdragen tot de evolutie, die inhoudt dat de "blinden" - zij die geen of onvoldoende wetenschappelijke basis hebben - niet langer blindelings steunen op "Koning Eén-oog", de wetenschapsjournalist.

De wetenschap, de informatie en het recht op informatie zijn onafscheidelijk geworden, waarbij aan de wetenschapsjournalist een hoofdrol voorbehouden is als één van de belangrijkste schakels in het communicatieproces tussen wetenschap en maatschappij.

Begin januari behandelde de Raad van Beheer van de BRT het televisienieuws voor doven en slechthorenden. Dit afzonderlijke journaal diende wegens geldgebrek opgeschort te worden. Tegelijk besliste de Raad van Beheer "TELETEKST" zo adequaat mogelijk uit te bouwen, zodat ook het journaal van 19.45 u bij de rechtstreekse uitzending zou kunnen ondertiteld worden.

De uitbreiding van "Teletekst" werd een feit vanaf zondag 24 februari. Voortaan kan gebruikgemaakt worden van zg. 'rollende pagina's' en van een attentiesein, die door een nieuw computersysteem mogelijk worden. Wat de inhoud betreft wordt het programma ingedeeld in 8 magazines, elk van theoretisch 100 pagina's. Voorlopig wordt het journaal van 19.45 u niet ondertiteld. Intussen is er dagelijks om 17.55 u Teletekst-nieuws, dat op het gewone scherm zonder decoder kan worden gelezen.

Volgens de eerste onderzoeksresultaten zouden acht miljoen Nederlanders van boven de zestien jaar (= 80%), op donderdag 21 februari geheel of gedeeltelijk de rechtstreekse TV-UITZENDINGEN van de derdiende Friesche ELFSTEDENTOCHT gevolgd hebben. Merkwaardig hierbij is dat de waardering 8,4 op 10 bedroeg, dit is de hoogste die ooit in Nederland voor een tv-programma werd opgetekend.

Het AMERIKAANSE MEDIALANDSCHAP is in volle beweging. Twee van de belangrijkste 'networks', CBS en ABC, doken sinds medio 1984 telkens opnieuw op in verband met geruchten betreffende een nakende overname.

De perikelen rond CBS trokken zeker de meeste aandacht. Ted Turner, eigenaar van o.m. het kabel-nieuwsstation Cable News Network, maakte bekend dat hij geïnteresseerd was in het verwerven van een meerderheidsparticipatie in CBS. Nauwelijks had het station getracht zich hier tegen te verdedigen of een groep, behorende tot de zg. republikeinse 'moral majority' gaf ruime ruchtbaarheid aan het feit dat zij fondsen aan het verzamelen was om zoveel mogelijk aandelen in het té liberaal geachte concern te verwerven. Opnieuw slaagde CBS er in een zware schommeling in de waarde van haar aandelen en een overname te vermijden.

In tegenstelling tot het 'media event', die de CBS-zaak zeker was, verliep de overname van ABC door Capital Cities vrijwel geruisloos. De onderhandelingen waren in juli vorig jaar in alle discretie opgestart. Een opvallend aspect aan deze zaak wordt gevormd door het feit dat Capital Cities een eerder kleine media-onderneming is: het zakencijfer voor 1983 bedroeg "slechts" 939 miljoen dollar. De waarde van ABC wordt daarentegen geschat op 4 miljard dollar. Het concern levert programma's aan 200 tv-stations en 1596 radiostations, en heeft tevens belangen in de platenindustrie, film, pers en kabeltelevisieketens. ABC was evenwel een reus op lemen voeten. Te zware investeringen bleken op middellange termijn onrendabel. Bovendien hadden de Olympische Spelen de keten niet die duw gegeven waarop de beheerders hadden gehoopt.

De golf van restructurering heeft ondertussen dusdanige afmetingen aangenomen, dat de Federal Communication Commission (FCC) er op dit ogenblik aan denkt maatregelen te treffen om de negatieve ge-

volgen van haar eigen deregulatie in te dijken.

Het Britse Wereldnieuwsagentschap REUTER heeft in 1984 (vóór de belastingsafhouding) een WINST gemaakt van 74,3 miljoen pond ( $\pm$  5,4 miljard Bfr.). Dit is 34% meer dan in 1983. De globale omzet steeg van 242,6 tot 313 miljoen pond (= 22,8 miljard Bfr.).

Vanaf dinsdag 3 september zal de BRT-televisie tweemaal per week, op dinsdag en vrijdag, tien minuten GEWESTELIJK NIEUWS uitzenden via het tweede net, om halfacht. Hiervoor werd vijf miljoen extra uitgetrokken. De BRT heeft reeds met gewestelijke informatie geëxperimenteerd in het 14-daagse magazine 'Terloops' maar deze aanpak van regionale berichtgeving werd niet als ideaal ervaren. Nu 'Terloops' overgeheveld werd naar de Dienst Vrije Tjd, zal de Nieuwsdienst voor het gewestelijk nieuws moeten instaan. De rubriek zal, volgens Journaal-hoofdredacteur Lucien Bousse, een geheel eigen leven leiden. Het gewestelijk nieuws zal niet samengesteld worden door journalisten uit het kader, maar door losse medewerkers. De bedoeling is belangrijke onderwerpen op provinciaal of gemeentelijk vlak te verslaan, die eventueel ook een publiek van buiten het betreffende gewest zouden kunnen interesseren.

In afwachting van een nieuwe regeling van de kabelwetgeving in België, greep begin 1985 een ernstig BEVOEGDHEIDSCONFLICT OP MEDIAGEBIED plaats tussen de gemeenschappen en de nationale regering. Télédis/ALE-Luik en Brutélé-Charleroi verdeelden, na een akkoord met de Italiaanse publiekrechtelijke omroep RAI en na goedkeuring van de Waalse gemeenschapsminister voor Cultuur Philippe Moureaux, de RAI-uitzendingen voor de kabel. Deze signalen kunnen in België evenwel niet rechtstreeks gecapteerd worden door de antennes van de kabelmaatschappijen zelf. Ze worden aangevoerd via de Italiaanse transponder op de telecommunicatiesatelliet ECS-1. De huidige wetgeving staat de kabelmaatschappijen wel toe signalen van omroep satellieten te verdelen, maar telecommunicatiesatellieten behoren tot het

RTT-telecommunicatiemonopolie. De toestemming van de RTT, in dit geval noodzakelijk, was niet gevraagd, zodat deze dienst de betreffende installaties liet verzegelen. De gemeenschappen zijn derhalve op dit ogenblik wél bevoegd om kabelmaatschappijen toestemming te verlenen een bepaald programma te verdelen. Indien dit programma evenwel aangevoerd wordt via telecommunicatiesatelliet of straalverbinding moet een bijkomend fiat van de RTT bekomen worden.

Bovendien heeft de RAI het princiepsakkoord betreffende de auteursrechten van juli 1983 niet mee ondertekend, zodat nieuwe onderhandelingen met de auteurs tot de mogelijkheden behoorden.

Uiteindelijk werd een overeenkomst gesloten tussen de RAI, de Italiaanse PTT en de RTT, waarbij Italië de meerprijs die betaald moet worden aan de RTT en Eutelsat - de vereniging van Europese PTT's met betrekking tot het gebruik van de telecommunicatiesatellieten - voor haar rekening zou nemen. De investering van de kabelmaatschappijen voor de particuliere apparatuur zou mogelijk doorgerekend worden naar de abonnee.

Op dit ogenblik geven IEGA-Genk, Télédis/DALE-Luik, Coditel-Luik en Brutélé-Charleroi de RAI-uitzendingen via de kabel door. Andere kabelmaatschappijen kijken de kat uit de boom. Problemen blijven bestaan op het gebied van de auteursrechten en men kan zich sowieso de vraag stellen of voldoende abonnees geïnteresseerd zijn in de betreffende programma's om de bijkomende kosten te verantwoorden.

Sinds 2 maart 1985 verschijnt HET VOLK in een volledig NIEUWE OPMAAK: een groter formaat, een ander lettertype, foto's in vierkleurendruk en een moderne en luchtige make-up. Tevens bestaat de krant nu uit vier afzonderlijke katernen: algemeen nieuws, regionale berichtgeving, extra-nieuws en sportnieuws.

Eén en ander houdt verband met het in dienst nemen van een nieuwe computergestuurde offsetrotatiepers.

Het Volk kwam ook in het nieuws door enkele opmerkelijke overlijdens. Na Walter Cabus op 28 december 1984 overleed op 28 februari 1985 Bob CANTRE (50) die sedert vele jaren de radio- en televisierubriek van Het Volk verzorgde. Enkele weken later, op 21 maart, stierf Jef CLAES (63), parlementair redacteur en de meest gezaghebbende politieke commentator van dit christen-

democratisch dagblad.

Een zeer onverkwikkelijke zaak deed begin maart heel wat beroering ontstaan in de Belgische perswereld. MARTIN COENEN, journalist van het weekblad Humo, werd door onderzoeksrechter De Roeck aangehouden op beschuldiging van heling van gestolen documenten.

Coenen had in een artikel, dat ongeveer een jaar tevoren in Humo verschenen was, immers gebruikgemaakt van een proces-verbaal van de BOB. Een proces-verbaal is geen openbaar document, en als Coenen het in zijn bezit had moest iemand het 'ontvreemd' hebben. De BOB vermoedde een lek in eigen rangen en Coenen werd aangehouden om achter de namen van zijn tipgevers te komen. De verontwaardiging binnen de pers was algemeen, maar sloeg om in verbijstering toen Coenen reeds na twee dagen cel doorsloeg en zijn bronnen noemde. Jan Blokker stelde scherp in De Volkskrant: "Als het weekblad Humo een bron moet beschermen, gaat het na anderhalve dag voor justitie door de knieën en jammert nog nummers lang dat het zo donker was in de gevangenis". Andere reacties waren genuanceerder en wezen op het onhoudbare van de beschuldiging in het kader van de journalistieke praktijk en op het misbruik van de voorhechtenis. De Algemene Vereniging van Beroepsjournalisten van België (A.V.B.B.) gaf uiteindelijk een blaam aan Coenen, Guy Mortier en Pierre Matthews, respectievelijk als journalist, hoofdredacteur en verantwoordelijke uitgever van Humo.

Een en ander leidde opnieuw tot dringende vragen om zo snel mogelijk de tot nog toe tussen pers en gerecht bestaande 'modus vivendi' te vervangen door een wettelijk geregeld zwijgrecht of een verschoningsrecht, zoals dat bvb. ook in de Bondsrepubliek bestaat.

De Algemene Vereniging van Beroepsjournalisten in België (AVBB) die ongeveer 2.500 journalisten groepeert, viert dit jaar haar EEUWFEEEST. Op 8 november 1885 werd te Antwerpen de Algemene Belgische Persbond (ABP) gesticht als eerste journalistenvereniging. In 1914 ontstond de meer syndicaal gerichte Beroepsunie van de Belgische Pers. Beide organisaties smolten in 1979 samen tot de huidige AVBB.

Dit honderdjarig bestaan wordt gevierd met

allerlei festiviteiten die over het ganse jaar gespreid zijn, zoals de uitgifte van een speciale postzegel, een academische zitting te Antwerpen, een speciale persprijs op de Ivo Van Damme Memorial, een filmfestival te Brussel met 18 films waarin journalisten een hoofdrol spelen enz.

Op dinsdag 19 maart 1985 werd in het Brussels Sheraton-hotel de NIEUWE MORGEN aan het publiek voorgesteld.

Zowel naar de vorm als naar de inhoud onderging het blad een grondige wijziging. Vooreerst werd het klassieke dagbladformaat ingeruild voor het meer handzame tabloïdformaat. (Drie weken voordien had Het Volk juist het omgekeerde gedaan). Anderzijds werd het aanbod verruimd, terwijl ook "de journalistieke formule wordt bijgestuurd". Zo zal men o.a. meer regionaal nieuws brengen en zal, onder de titel "Focus", "het feit van de dag" uitvoerig behandeld worden op twee of meer pagina's. Deze vernieuwing van "De Morgen" is de derde en laatste fase van het in 1983 door het Amerikaanse studiebureau McKinsey voorgestelde herstructureringsplan.

Men hoopt nu met deze nieuwe formule ook een groter lezerspubliek te bereiken, want - zoals men zelf stelt - "als de redactie er op 31 december van dit jaar er niet in geslaagd is de dalende verkoopstrend om te buigen en het aantal verkochte exemplaren boven de 35.000 te tillen, is de kans groot dat België in 1986 nog altijd met 16 kruisraketten zit, maar dat Vlaanderen geen Morgen meer heeft".

Bij GAZET VAN ANTWERPEN komen er aan de top heel wat VERNIEUWINGEN. Op 1 augustus wordt Romain VAN TONGERLOO (51) directeur-generaal van de N.V. De Vlijt (uitgeefster van het Antwerpse blad), dit in opvolging van Jan Huybrechts, die met pensioen gaat. Van Tongerlooo komt van het dagblad "Het Volk", waar hij diezelfde functie uitoefende. Ook hoofdredacteur Louis Meerts gaat op 31 mei met rust.

Hij wordt eveneens vervangen door iemand van "buiten het huis", nl. door de woordvoerder van de regering en directeur-generaal van INBEL, Lou DE CLERCK (48). Tenslotte vertrekt ook de adjunct-hoofdredacteur Theo Poppe, die zal worden opgevolgd door Jos HUYPENS, het huidige hoofd van de regionale redacties.

# uit de tijdschriften

## GAZETTE

International journal for mass communication studies.

Uitgegeven door:

Instituut voor Perswetenschap, Amsterdam bij:

Martinus Nijhoff, Postbus 322,

NL - 3300 AH Dordrecht

ISSN 0016-5492

Vol. 34, nr. 3, 1984.

Louise F. MONTGOMERY, *Stress on government and press criticism of government leaders: Mexico 1951-1980*, 163.

Jürgen WILKE, *The changing world of media reality*, 175.

*Bibliography*, 191.

Vol. 35, nr. 1, 1985.

Leonard L. CHU, *An organizational perspective on international news flow: Some generalizations, hypotheses, and questions for research*, 3.

Luke Uka UCHE, *The politics of Nigeria's broadcast industry, 1932-1983*, 19.

Mohamed KIRAT and David WEAVER, *Foreign news coverage in three wire services: A study of AP, UPI and the nonaligned news agencies pool*, 31

Sylvanus A. EKWELIE and Dypnna EDOGA-UGWUJU, *Ownership patterns of Ghanaian newspapers: An historical perspective*, 49.

Robert L. BISHOP, *Regional media export centers: The case of Hong Kong*, 61.

## CAHIERS DU CINEMA

Revue mensuelle du Cinéma

Uitgegeven door:

Editions de l'Etoile, s.a.r.l.,

9, passage de la Boule-Blanche,

F-75012 Paris.

Nr. 367, janvier 1985

«LOVE STREAMS» DE JOHN CASSAVETES  
Yann LARDEAU, *Flux d'amour*, 5.

«JE VOUS SALUE MARIE» DE JEAN-LUC GODARD

Hervé LE ROUX, *Le trou de la vierge, ou Marie telle que Jeannot la peint*, 11.

Alain BERGALA, *Si près du secret*, 14.

Alain BERGALA, *La fin d'une enfance (Le Livre*

*de Marie de A.-M. Miéville)*, 17.

LETTRE DE HOLLYWOOD

Bill KROHN, *Scénarios des années Reagan*, 20.

NICHOLAS RAY, TELEASTE

Bernard EISENSCHITZ, *High Green Wall sur FR3*, 28.

«COTTON CLUB» DE FRANCIS COPPOLA

Pascal BONITZER, *En famille*, 52.

CRITIQUES

Alain PHILIPPON, *Contes de la lune vague (Kaos)*, 36.

Olivier ASSAYAS, *Le matelot fantôme (Le Matelot 512)*, 38.

Charles TESSON, *Le Gizmo, sec ou à l'eau? (Gremlins)*, 40.

Alain PHILIPPON, *Laure et les diamants (Les Amants terribles)*, 42.

Charles TESSON, *Les enfants de la balle (Gun Crazy)*, 44.

Vincent OSTRIA, *Quelques larmes dans un bol d'eau (Soeurs de scène)*, 47.

Nr. 368 - février 1985

«LES FAVORIS DE LA LUNE» DE OTAR IOSSELIANI

Alain BERGALA et Serge TOUBIANA, *Entretien avec Otar Iosseliani: Le gai savoir*, 5.

Serge TOUBIANA, *Les Favoris de la lune: French comedy*, 12.

LE LIVRE DE TEX AVERY PAR PATRICK BRION

Charles TESSON, *You know that? I'm crazy*, 17.

CLINT EASTWOOD

Olivier ASSAYAS et Charles Tesson, *Entretien avec Clint Eastwood: Le sourire «off»*, 23.

Charles TESSON, *Tightrope: Papa Harry*, 30.

«BODY DOUBLE» DE BRIAN DE PALMA  
Olivier ASSAYAS, *La place du spectateur*, 32.

«DUNE» DE DAVID LYNCH

Michel CHION, *Les visages et les noms*, 50.

Paul M. SAMMON, *Journal de tournage: un an sur Arrakis*, 52.

FESTIVAL DES TROIS CONTINENTS A NANTES

Charles TESSON, *Le tour du monde en 7 jours*, 60.

Nr. 369 - mars 1985

«LES DEUX ANGLAISES» DE FRANÇOIS TRUFFAUT

Serge TOUBIANA, *L'homme qui aimait deux femmes*, 5.

Marc CHEVRIE, *L'amour à l'imparfait*, 5.

«APRÈS LA RÉPÉTITION» DE INGMAR BERGMAN

Alain PHILIPPON, *Une leçon d'amour. Entretien avec Erlend Josephson: des histoires d'amour avec la caméra*, 15.

Alain PHILIPPON, *Portraits pour trois actrices. Le portrait ovale: entretiens avec Françoise Lebrun, Mireille Perrier et Myriem Roussel*, 18.

«FOLIES DE FEMMES» DE ERIC VON STROHEIM

Charles TESSON, *La bête humaine*, 23.

JEAN-PIERRE RASSAM

GAILLAC-MORGUE, *Portrait d'un producteur*, par Hervé Le Roux. Témoignages de Claude Berri, Pierre André Boutang, Gérard Brach et Barbet Schroeder. Propos rompus: «C'est ça la magie» (entretien avec J.P. Rassam), 26.

«JE VOUS SALUE MARIE» DE JEAN-LUC GODARD

Michel CHION, *Marie et les bien-pensants*, 37.

YVONNE RAINER: CHORÉGRAPHIE ET CINÉMA

Bérénice RAYNAUD, *Le style, c'est l'émotion*, par Antoine de Baecque. Entretien avec Yvonne Rainer, 41.

Charles TESSON, *Bombay années 50: Les studios. Le rêve indien*, 46.

Nr. 370 - avril 1985

«LA MAISON ET LE MONDE» DE SATYAJIT RAY

Alain PHILIPPON, *Sous le signe du brasier*, 5.

Antoine DE BAECQUE, *Le film de la parole fragile*, 7.

LE CINÉMA À L'HEURE DU MANIÉRISME

Alain BERGALA, *D'une certaine manière*, 11.

Pascal BONITZER, *Le plan-tableau*, 17.

Olivier ASSAYAS, Alain BERGALA et Pascal BONITZER, *Le cinéma, l'art et la manière, entretien avec Patrick Mauriès*, 23.

Michel CHION, *Le cinéma infatué*, 28.

Olivier ASSAYAS, *Robbe-Grillet et le maniérisme*, 32.

JEAN POIRET

Olivier ASSAYAS et Marc CHEVRIE, *Eloge de la fantaisie: entretien avec Jean Poiret*, 38.

«POULET AU VINAIGRE» DE CLAUDE CHABROL

Hervé LE ROUX, *Toute la ville en parle*, 44.

FESTIVAL DE BERLIN 1985

Charles TESSON, *Berlin Kino Zoo Platz*, 48.

«LES ENFANTS» DE MARGUERITE DURAS, JEAN MASCOLO, JEAN-MARC TURINE

Charles TESSON, *Des journées entières dans les classes*, 54.

## MEDIEN UND ERZIEHUNG

Vierteljahresschrift für audiovisuelle Kommunikation.

Uitgegeven door: Arbeitszentrum Jugend Film Fernsehen e.V.

Waltherstrasse 23, 8000 München 2.

*Diskussie: Hat die Medienpädagogik eine Chance, die "Neuen Medien" in den Griff zu bekommen?* (Teil II)

Stellungnahmen von Wolfgang Becker, Hans-Wolfgang Hessler, Jürgen Hüther, Karl Friedrich Reimers, Hans-Günter Rolff, Jochen Schweitzer, Alphonse Silbermann, Dorothee Wilms, 2.

Erwin SCHAAR, *François Truffaut: Das grüne Zimmer*, 20.

Christiane LEITHARDT, *Wim Wenders: Paris, Texas*, 23.

Peter KREMSKI, *Michael Radford*, 29.

J. FUCHS, *Hugh Hudson: Greystoke - Herr der Affen - Die Legende von Tarzan* Wolfgang, 34.  
Georg HARTWAGNER, *Mutationen in der Bildzeigung*, 37.

---

## FILM EN TELEVISIE

Uitgegeven door: Katholieke Filmliga, dienst van de Katholieke Filmactie, Dwarsstraat 9, 1030 Brussel.

---

Nr. 331, december 1984.

Karin SEBERECHTS, *The Last Unicorn: 'n filosofisch sprookje*, 4.

Hilde VAN GAELLEN, *Flamenco op zijn best: Bodas de Sangre van Saura*, 6.

Karin SEBERECHTS, *Een schitterend kijk- en luisterstuk: Amadeus*, 8.

Hilde VAN GAELLEN, *Van Milos tot Mozart: geen noot teveel*, 10.

Wim SWINNEN, *Sus Antigoo in gevaar? Ghostbusters!* 12.

Erwin GOEGBEUR, *Vrouwen vliegen eindelijk ook: Supergirl*, 14.

Freddy SARTOR, *Filmgebeuren 84: 'n kort & krachtig verslag*, 15.

Jean-Pierre WAUTERS, *Man of Flowers: dé film van het Gentse Filmgebeuren*, 16.

Jean-Pierre WAUTERS, *Exclusief en uitvoerig: een dialoog met Paul Cox*, 18.

Freddy SARTOR, *De Gentse verrassingsfilm: Village Dreams*, 24.

Freddy SARTOR, *En grimmig gelachen werd er ook: Reuben, Reuben*, 25.

Karin SEBERECHTS, *Andermaal Stephen King (en niet zo goed): Firestarter*, 26.

Dirk MICHIELS, *Haat Cassavetes dan toch nog de zalen: Love Streams*, 27.

Chantal MOENS, *Dimanche à la campagne: een impressionistisch juweel*, 28.

Dirk MICHIELS, *Truffaut: de man die van films hield*, 30.

Dirk LAUWERT, *Luisteren naar de filmtoeschouwer: over nazi-films*, 32.

*Film Noir over Vlaanderen: een festival*, 36.

Nr. 332, januari 1985.

Ronnie PEDE, *Bij de speciale effecten-beesten af: Gremlins*, 4.

Karin SEBERECHTS, *The Cotton Club: Coppola, jazz en maffia*, 8.

Ulrik WESTERWOUDE, *Behoeft Rohmer nog krans? Les nuits de la pleine lune*, 12.

Wim SWINNEN, *Het bewustzijnsverruimende filmen van Kurt Gloor*, 16.

Geert NEYT, *Mann ohne Gedächtnis: het mes en het individu*, 18.

Geert COUSSEMENT en Freddy SARTOR, *De charmes van de kleine film: Strangers Kiss*, 20.

Karel DEBURCHGRAVE, *De talloze restaurants van Gance's klassieke Napoléon*, 22.

Ronnie PEDE, *The Never Ending Story: avonturen voor jong en oud*, 25.

Ronnie PEDE en Jean-Pierre WAUTERS, *Maruschka Detmers: een persoonlijkheid*, 27.

Nr. 333 - februari 1985.

Ronnie PEDE, *Istanbul. Marc Diddens voortreffelijke tweede*, 4.

Erwin GOEGBEUR, *De gedegen feministische cinema van Gorris: Gebroken Spiegels*, 6.

Karin SEBERECHTS, *Denderend spektakel in Coppola's Cotton Club*, 8.

Dirk MICHIELS, *Schitterende episodiefilm van de gebroeders Taviani: Kaos*, 10.

Chantal MOENS, *The Killing Fields: aangrijpend oorlogsdrama*, 13.

Jan MEVENSEN, *Success in the Best Revenge... aldus Jerzy Skolimowski*, 14.

Dirk MICHIELS, *Skolimowski en het Walkover-effect. Een studie*, 16.

Geert NEYT, *Het eigenzinnig filmen van Eastwood: Tightrope*, 19.

Wim SWINNEN, *The last of the Marx Bros: Love Happy*, 20.

KERNREDACTIE, *Nieuwe golven in 1985*, 28.

Chantal MOENS, *L'âge d'or. Op zoek naar subversieve films*, 35.

Freddy SARTOR, *Popvideoclip en langspeelfilm*, 40.

Eddy BAERTSOEN, *Teletekst in de doofpot*, 42.

---

## PRESSE ACTUALITE

La revue de l'information écrite, parlée, télévisée

Uitgegeven door: Bayard-Press

5, Rue Bayard, F-75393 Paris

ISSN 0032-7832

---

Nr. 190 - février 1985

Pierre MELIS, *La presse sociale: une nebuleuse et quelques astres*, 19.

Jean-Claude SERGEANT, *Le bicentenaire du "Times"*, 35.

Bruno VOISON, *Rencontre avec Jacques Abouchar*, 38.

Jean-Pierre PERRIN, *Afghanistan: «Continuons à violer la frontière de l'oubli»*, 41.

Nicolas MIGUET, *Comment et pourquoi rechercher le public jeune*, 46.

Eric LESENEY, *Humeur: «Journalistes en festival»*, 50.

Delphine PINEL et Bruno VOISON, *«Le monde»: Les enjeux d'une crise*, 53.

J.-M. NOBRE-CORREIA, *Presse belge: de la morosité au sursaut*, 60.

Nr. 191, mars 1985.

Philippe JANET, *La presse et la télématique*, 19.

Daniel URBAIN, *Rencontre avec Alain Genest*, 36.

Joseph VEBRET, *L'omniprésence de l'état dans la communication*, 40.

Luc LAMPRIERE, *Où en est la loi anti-Hersant*, 47.

Charles-Henri BUFFET, Isabelle FOURMENTRAUX, Hubert PROLONGEAU et Gilles VAN KOTE, *Cinq quotidiens et l'affaire Parpalaix*, 56.

Anne LASZLO, *La «Badische Zeitung»: un régional allemand de caractère*, 52.

Paul GAUTIER, *Télévisions régionales: un entretien avec Olivier Guichard*, 64.

Nr. 192, avril 1985.

Bruno VOISON, *Les six faces cachées du journalisme*, 19.

Christian MIGNARD, *Rencontre avec Jean-Jacques le Garrec*, 36.

Joseph VEBRET, *Publicité: Y en aura-t-il pour tout le monde*, 40. *Le concours de «Presse actualité»: une expérience enrichissante*, 44.

Eric LESENEY et Sylvain PALLIX, *Une ville et ses médias: Cherbourg*, 48.

Dorothee ENGEL, *Les squatters des ondes ouest-allemandes*, 55.

Jean SAVARY, *Publi-rédactionnel: l'art de se cacher pour mieux se montrer*, 58.

Paul GAUTIER, *Du bon usage du sport à la T.V.*, 63.

---

## COMMUNICATIONS

Internationale Zeitschrift für Kommunikationsforschung.

Uitgegeven door:

Deutsche Gesellschaft für Kommunikationsforschung en Internationale Vereinigung für Kommunikationswissenschaft.

bij:

Verlag Hans Richarz, Postfach 1165,

D-5205 St. Augustin 1

ISSN 0341-2059.

Jg. 10, Heft 1-3, 1984.

Janpeter KOB, *Der Kommunikationsmythos und die Massenpublizistik*, 3.

Jürgen ZEH, *Ergebnisse einer komparativen Analyse des Sprachgebrauchs in Minderheiten*, 15.

Ferdinand O. FIOFORI, *Communication as the Head Shrinker (Psychiatrist) for Community Development in Rural Africa*, 31.

Charles ATKIN and Gina GARRAMONE, *The Role of Foreign News Coverage in Adolescent Political Socialization*, 43.

Albert R. TIMS and J. David JOHNSON, *Exogenous and Endogenous Communication Orientations of Mexican Elites*, 63.

Gaston MELO-MEDIAN et Abraham A. MOLES, *Microscenarios et vie quotidienne. Une méthode d'analyse*, 77.

Norbert M. SEEL und Manuela BORN, *Effekte von Fernsehen auf die Wertvorstellungen von Zuschauern*, 91.

Victor SCHWACH, *Trinkmodelle in einer Kriminalroman-Serie*, 111.

Svante SETTERBLAD, *Vom Künstler zum Leser. Die internationale Produktion und Distribution von Comics*, 129.

## COMMUNICATION RESEARCH

Uitgegeven door:  
School of Journalism and Mass Communication  
University, of Minnesota  
bij: Sage Publications, 275 South Beverly Drive,  
Beverly Hills, CA 90212  
ISSN 0093-6502

Vol. 11, nr. 4, October 1984.

Seth FINN and Donald F. ROBERTS, *Source, Destination, and Entropy: Reassessing the Role of Information Theory in Communication Research*, 453.

Suzanne PINGREE, with Robert P. HAWKINS, Donna ROUNER, John BURNS, Waithira GIKONYO, and Carol NEUWIRTH, *Another Look at Children's Comprehension of Television*, 477.

Elaine B. SHARP, *Consequences of Local Government Under the Klieg Lights*, 497.

Serena Wade STANFORD, *Predicting Favorite TV Program Gratifications from General Orientations*, 519.

J.D. RAYBURN II and Philip PALMGREEN, *Merging Uses and Gratifications and Expectancy-Value Theory*, 537.

Carolyn MARVIN, *Constructed and Reconstructed Discourse: Inscription and Talk in the History of Literacy*, 563.

Vol. 12, nr. 1, January 1985.

Jack M. McLEOD and Daniel G. McDONALD, *Beyond Simple Exposure: Media Orientations and Their Impact on Political Processes*, 3.

Albert R. TIMS and Jonathan L. MASLAND, *Measurement of Family Communication Patterns*, 35.

Susan F. FALLIS, Mary Anne FITZPATRICK and Marian S. FRIESTAD, *Spouses' Discussion of Television Portrayals of Close Relationships*, 59.

Kathy KELLERMANN, *Memory Processes in Media Effects*, 83.

## THE QUARTERLY JOURNAL OF SPEECH

Uitgegeven door:  
Speech Communication Association,  
5105 Backlick Road, Annandale, VA 22003  
ISSN 0033-5630

Vol. 71, nr. 1, February 1985.

Thomas S. FRENTZ, *Rhetorical Conversation, Time, and Moral Action*, 1.

Robert J. BRANHAM and W. Barnett PEARCE, *Between Text and Context: Toward a Rhetoric of Contextual Reconstruction*, 19.

Wayne C. ANDERSON, «Perpetual Affirmations, Unexplained»: *The Rhetoric of Reiteration in Coleridge, Carlyle, and Emerson*, 37.

Herbert W. SIMONS, *Critical Reflections on*

*the Iowa Conference, March 28-31, 1984: The Rhetoric of the Human Sciences, Chronicle and Critique of a Conference*, 52.

John LYNE, *Rhetorics of Inquiry*, 65.

Marshall Scott POOLE, David R. SEIBOLD and Robert D. McPHEE, *Group Decision-Making as a Structural Process*, 74.

Robert L. HUSBAND, *Toward a Typology of Organizational Leadership Behavior*, 103.

## RUNDFUNK UND FERNSEHEN

Wissenschaftliche Vierteljahresschrift  
Uitgegeven door:  
Hans-Bredow-Institut für Rundfunk und Fernsehen an der Universität Hamburg.  
Heimhuderstrasse 21, D-2000 Hamburg 13  
ISSN 0035-9874.

Jg. 33, Heft 1, 1985.

Barbara METTLER-MEIBOM, *Kann Begleitforschung Technologien sozialverträglich machen? Das Beispiel Bildschirmtext*, 5.

Werner B. KORTE, *Neue Medien und Informationstechnologien-Auswirkungen im Kunst- und Kulturbereich*, 21.

*Rundfunkgesetz für das Saarland*, 36.  
*Landesgesetz über einen Versuch mit Breitbandkabel (Rheinland-Pfalz)*, 59.

*Staatsvertrag zur Änderung des Staatsvertrages über den Südwestfunk*, 72.

**ASLKE**   
we doen met je mee

(ADVERTENTIE)

# uit de literatuur

## OMROEPUBLIEK

Ronald E. FRANK and Marshall G. GREENBERG,

**Audiences for Public Television**, Sage Publications, London, 1982, 230 blz.

Dit werk is het resultaat van een grootschalig onderzoek naar de samenstelling van het televisiepubliek met als doel de programmators van 'public television' in de V.S. betere richtlijnen te geven om een bepaalde doelgroep kijkers te bereiken. Dit is noodzakelijk gebleken gezien de zware concurrentie van pay television, cable en homevideo in de V.S. M.a.w. de auteurs - beiden uit de marketing wereld - hielden zich bezig met de vraag: wie kijkt er televisie en waarom? Het resultaat van het onderzoek hangt natuurlijk af van de werkmethode die wordt toegepast. Aan de hand van een gedetailleerde analyse van de verschillende vormen van vrijetijdsbesteding deelden Frank en Greenberg het Amerikaanse publiek in 14 groepen, volgens de interessesfeer (en niet op de eerste plaats volgens leeftijd of geslacht). Zo onderscheidde ze de kunst-en-culturele-activiteiten-groep van bijvoorbeeld de sport-en-wetenschappen-groep. Uiteindelijk blijkt uit de studie dat de programmatiek van public television maar weinig is aangepast aan het soort publiek dat min of meer regelmatig public television bekijkt. Dit boek is tenslotte een goed en duidelijk voorbeeld van de manier waarop aan marktstudie wordt gedaan.

L.M.

R. BROWN,  
**Characteristics of Local Media Audiences**, Gower Publishing Company, Hampshire, 1983, 130 blz.

Het onderzoek dat in dit boek wordt samengevat, werd uitgevoerd door het Centre for Television Research. Het werd gefinancierd door de BBC en de Royal Commission on the Press. In de studie wordt nagegaan, uitgaande van de 'uses and gratifications'-theorie, welk soort publiek naar lokale radio's luistert, hoe ze dit doen en waarom.

Dit rapport bevat een schat aan informatie voor elke vrije (lokale) radiomaker.

D.D.G.

J. P. ROBINSON  
**Daily News Habits of the American Public**, ANPA News Research Report, nr.15, sept., 1978, 7 blz.

Een onderzoek naar de nieuws-consumptiepatronen van 1519 Amerikaanse volwassenen, uitgevoerd door het Survey Research Center van de Universiteit van Michigan.

D.D.G.

## KINDEREN EN TV

**Kinderen en Televisie**, Themanummer van het maandblad 'Jeugd en Samenleving'. Ambo, Baarn, sept. 1984, 112 blz.

Boeken over 'kinderen en televisie' zijn schaars. Dit themanummer is dan ook een welkome aanvulling bij en actualisering van het 5 jaar oude 'Ze kunnen me niet horen, want er zit glas tussen' (Baarn, 1979) van Ad Kooyman en Suzanne Piët.

In negen artikelen worden verschillende aspecten behandeld. Reeds in het eerste wordt gesteld dat 'kinderen en televisie' een wel heel wat breder onderwerp is dan kindertelevisie. Spijtig genoeg beperken de volgende artikelen zich meestal wel tot deze enge definitie (bvb. Kijkgedrag van kinderen, Hoe een jeugdserie wordt gemaakt, Opkomst van de jeugdjournalistiek, Een week kinderprogramma's).

En wanneer men het over kindertelevisie heeft, blijft het bij een kritische beschrijving van bestaande (wan-)toestanden. Behalve in het eerste artikel (17 stellingen van een criticus) missen we een globale visie op 'kinderen en televisie' en toekomstopties voor een volwassen kindertelevisiebeleid.

Tenslotte betreuen we het dat, buiten de bespreking van het boek 'Kindertelevisie' (Leuven, 1981) van Eric Hulsens, nergens aandacht wordt besteed aan of vergeleken wordt met de Vlaamse (kinder-)televisie.

"Kinderen en Televisie" is dus wel zeer leerrijk voor wie geïnteresseerd is in de actuele kindertelevisie in Nederland, maar men wordt geacht er zelf zijn conclusies uit te distilleren. Toch zouden wij in Vlaanderen een soortgelijk werk zeker appreciëren.

B.K.

## AUTEURS- EN MEDIARECHT

H. C. JEHORAM,  
**Kernpunten van Intellectuele Eigendom en Mediarecht**,

Tjeenk Willink, Zwolle, 1984, 234 blz.

In deze bundel zijn een 23-tal, hier en daar bijgewerkte artikelen, preadviezen en lezingen van de auteur opgenomen betreffende het auteurs- en mediarecht en het recht van de industriële eigendom. In verband met de media wordt ingegaan op de gedrukte media, de omroep en de nieuwe elektronische media. Niet enkel het Nederlandse recht desbetreffende wordt behandeld, maar ook de belangrijkste internationale verdragen.

Deze bundel is vooral bestemd voor de toemennende schare van practici en belangstellenden voor dit specifieke rechtsgebied.

D.D.G.

W. NORDEMANN, K. VINCK, P. HERTIN,  
**Droit d'Auteur International et Droits Voisins**, Bruylant, Brussel, 1983, 614 blz.

Vertaling van een oorspronkelijk in het Duits gepubliceerd boek. Het gaat om een commentarierende reproductie - één van de meest complete op dit ogenblik - van de verschillende internationale conventies die het traditionele auteursrecht en de meer recente nevenrechten regelen. Bijzonder handig is het overzicht van de ondertekende internationale verdragen in alle landen van de wereld, ook al is het commentariërend gedeelte enkel bedoeld voor de duitstalige landen en de lidstaten van de Europese Gemeenschap.

G.D.M.

## ONDERZOEKSMETHODIEK

K.M. STOKKING,  
**Interpreten en Evalueren, Methodologie rondom de Uitkomsten van Onderzoek**, Van Loghum Slaterus, 1984, 290 blz.

Uitkomsten van onderzoek spreken niet voor zichzelf; zij moeten geïnterpreteerd worden. Meestal zijn verschillende interpretaties mogelijk. In de meeste handboeken over methodologie en statistiek van sociaal-wetenschappelijk onderzoek wordt aan dit aspect niet zoveel aandacht besteed. Dat is ook moeilijk, omdat verschillende factoren tegelijk een rol spelen: theorieën, het opzet van het onderzoek, de aard van de gegevensverzameling, technieken voor de analyse van de gegevens en tenslotte ook nog de doelstelling van het onderzoek en de situatie waarin het wordt uitgevoerd.

In dit boek gaat de auteur nader in op de problematiek van het interpreteren van onderzoeksresultaten. Hij behandelt niet enkel een aantal aspecten van de methodologie van sociaal-wetenschappelijk onderzoek, maar ook van de onderzoekspraktijk. Behalve meer traditionele onderdelen als onderzoeksopzet en statistische analyse bespreekt Stokking ook kwalitatief onderzoek, actie-onderzoek en het werken met modellen. Tevens komt het gebruik van de resultaten van onderzoek aan de orde.

Aan het einde van elk hoofdstuk worden suggesties gedaan voor verdere studie.

D.D.G.



## NIEUWE MEDIA / MEDIATECHNOLOGIE

Alan SIMPSON,  
**Facsimile,**  
Eurodata Foundation Guides for Managers,  
London, 1984, 88 blz.

'Facsimile' is het derde boekje uit een serie van 'korte handleidingen voor managers'. De bedoeling van deze en andere publikaties uit de reeks is aan bedrijfsleiders en kaderpersoneel op een snelle wijze de basisnoties te verstrekken betreffende nieuwe communicatietechnieken die nu of in de nabije toekomst een rol van betekenis kunnen spelen in het bedrijf.

In deze uitgave worden de technische en financiële aspecten van facsimile (of telecopie) besproken. Facsimile is het via telecommunicatieverbindingen (bijv. de telefoonlijnen) verzenden van originele documenten.

De auteur geeft tevens een overzicht van de stand van zaken en de toepassingen in een aantal Europese landen.

Interessant is ook de verklarende woordenlijst die achteraan in het boek werd opgenomen.

D.D.G.

S. K. CARD, T. P. MORAN, A. NEWELL,  
**The Psychology of Human-Computer Interaction,**  
Lawrence Erlbaum Ass., Hillsdale/New Jersey/London, 1983, 469 blz.

Bij het ontwerpen van interactieve computerprogramma's is het van zeer groot belang dat er een voorafgaand inzicht bestaat in de wijze waarop een computer-mens 'dialoog' verloopt. Het doel van dit boek is een wetenschappelijke basis te leggen voor een toegepaste psychologie die zich met deze interactie tussen mens en computer bezighoudt. Het beoogt tevens de kloof te overbruggen tussen de theoretische kennis van het menselijk gedrag en de concrete toepassing hiervan op het vlak van de communicatie tussen mens en machine.

D.D.G.

R. YEATES,  
**Prestel in the Public Library,**  
British Library, West Yorkshire, 1982, 134 blz.

A. SHELDON,  
**Prestel in the Library Context,**  
British Library, West Yorkshire, 1982, 61 blz.

R. BARRETT,  
**Further Developments in Optical Disc Technology and Applications,**  
British Library, West Yorkshire, 1984, 35 blz.

In de reeks '*Library and Information Research Reports*' verscheen een aantal onderzoeksrapporten betreffende het gebruik van nieuwe communicatiesystemen door en voor bibliotheken. De hierboven geciteerde boekjes zijn voorbeelden hiervan.

'*Prestel in the Public Library*' is een verslag van de reacties van het publiek en het personeel van 36 bibliotheken en andere openbare instellingen op het gebruik van videotex (Prestel is de naam van het Britse systeem).

'*Prestel in the Library Context*' is het rapport van twee seminars 'Prestel in Public Libraries' die in november 1981 werden georganiseerd en waarop enkele onderzoeksrapporten inzake dit onderwerp werden voorgesteld.

Tenslotte is '*Further Developments in Optical Disc Technology and Applications*' het verslag dat de auteur maakte van een studiereis in de V.S. in april 1983. Barrett maakte een inventaris van de toenmalige stand van zaken betreffende de beeldplaat als opslagmedium en het gebruik daarvan in bibliotheken.

D.D.G.

F. WILLIAMS,  
**The Communications Revolution,**  
SAGE Publications, Beverly Hills/London/New Delhi, 1982, 285 blz.

Williams beschrijft de wijze waarop de huidige 'communicatierevolutie' is tot stand gekomen. Hij vertrekt hierbij van een aantal mijlpalen uit de geschiedenis van de menselijke communicatie (schrift, boekdrukkunst, telefoon,...) en eindigt met enkele toekomstprojecties.

Daartussen gaat de auteur in op de mogelijke gevolgen van deze (r)evolutie op de maatschappij in het algemeen en op het menselijk handelen in het bijzonder (vrije tijd, werk, gezondheid, opvoeding, enz.).

Alhoewel in het boek heel wat feitenmateriaal is opgenomen, laat Williams zijn fantasie hier en daar de vrije loop. Dit boek heeft dan ook niet de pretentie een wetenschappelijk naslagwerk te zijn, doch eerder een vlot leesboek voor elkeen die over dit onderwerp iets wil opsteken.

D.D.G.

K. BREPOHL, H.W. ROTHER,  
**Akzeptanz und Nutzen sowie Wirkungen von Bildschirmtext,**  
VDE-Verlag GmbH, Berlin, 1984, 84 blz.

Sinds drie jaar wordt een openbare videotexproef gehouden in de regio's Berlijn en Düsseldorf/Neuss. Deze experimenten worden van bij de aanvang begeleid door sociaal-wetenschappelijk onderzoek.

Dit boek geeft een bondig overzicht van de resultaten van dit onderzoek. Naast een inhoudsanalyse van het aanbod, wordt ook een beeld gegeven van de manier waarop dit medium wordt gebruikt, van het profiel van de gebruiker en van de gevolgen van de introductie van Bildschirmtext op het dagelijks leven van de gebruiker.

D.D.G.

M. CLIFFORD,  
**The Complete Guide to Satellite TV,**  
TAB Books Inc., USA, 1984, 250 blz.

Een technisch handboek waarin de werking van een omroepsatelliet (verzending en ontvangst van het signaal, kabel- en antenne-ontvangst, gebruikte frequenties, e.d.) wordt beschreven. Tevens wordt uitgelegd hoe een eigen schotelantenne moet worden gebouwd

en gebruikt. Achteraan het boek is een verklarende woordenlijst opgenomen.

D.D.G.

E. A. FEIGENBAUM, P. McCORDUCK,  
**De Vijfde Generatie, de Strijd om de Zelfdenkende Computer,**  
Elsevier, Amsterdam/Brussel, 1984, 237 blz.

De westerse computerindustrie heeft tot op heden glansrijk de concurrentieslag met de Japanse markt doorstaan. Er staat echter een nieuwe generatie supercomputers op het punt dit technologisch evenwicht te verstoren. Deze computers van de zg. 'vijfde generatie' moeten in staat worden geacht de capaciteiten van het menselijk brein te benaderen of zelfs te overtreffen en kunnen zonder tussenkomst van ingewikkelde computertalen met de gebruiker communiceren.

De Japanse industrie - waarvan velen dachten dat ze alleen in staat was om bepaalde producten op een goedkope manier te kopiëren - heeft een gewaagd plan op stapel staan om in de komende vijftien jaar de 'denkende' supercomputer te ontwikkelen en deze, samen met de programma's, tot algemene gebruiksgoederen te maken. Deze plannen, die in een gevorderd stadium zijn, zouden - indien er niet snel en alert door het Westen gereageerd wordt, een enorme bedreiging kunnen vormen voor de Amerikaanse en Europese computerindustrie.

Eén en ander wordt op een vlotte, essayistische wijze uit de doeken gedaan in 'De Vijfde Generatie'.

D.D.G.

T. HOLLINS,  
**Beyond Broadcasting: Into the Cable Age,**  
BFI Publishing, London, 1984, 385 blz.

De stelselmatige uitbouw van het kabelnet als breedband-transmissiesysteem zal een transformatie veroorzaken in het medialandschap van de toekomst. Bij de traditionele media (zoals televisie) zullen zich nieuwe toepassingen aanbieden zoals abonnee-televisie. Ook zullen totaal nieuwe communicatiesystemen en -applicaties geïntroduceerd kunnen worden, zoals de kabelkrant, teleshopping, telebanking, electronic mail, e.d.

'Beyond Broadcasting' geeft niet enkel een vrij exhaustieve schets van deze evolutie, tevens wordt ook uitvoerig ingegaan op de gevolgen van deze ontwikkeling op het traditionele omroepstelsel, op de film en op de toekomstige media-consument.

D.D.G.

J. GELSEI,  
**The Architecture of Videotex Systems,**  
Prentice-Hall Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1983, 276 blz.

Dit boek geeft hoofdzakelijk een technische beschrijving van videotex en van teletekst, met name van de codering en de transmissie van signalen via verschillende kanalen. In het boek wordt o.a. zeer uitvoerig ingegaan op de in 1979 door ISO (International Standards Organisation) ontwikkelde OSI-norm (Open Sys-

tems Interconnection). Ook worden enkele voor de toekomst van videotex belangrijke technische innovaties en toepassingen behandeld, zoals transmissie via coaxkabel, gateway, telesoftware, e.d.

'The Architecture of Videotex Systems' geeft ongetwijfeld een volledig overzicht van de technische mogelijkheden van videotex tot op heden. De lectuur van het boek vereist niettemin een grondige technische voorkennis.

D.D.G.

G. CANTRINE, J. DESTINE, (ed.),  
**New Systems and Services in Telecommunications II**,  
North Holland, Amsterdam/New York/Oxford,  
1983, 470 blz.

Dit boek bevat de referaten van het tweede internationale congres over 'New Systems and Services in Telecommunications', gehouden in Luik van 16 tot 18 november 1983.

Dit hoofdzakelijk uit zuiver technische bijdragen bestaande verzamelwerk bevat artikels over de digitale codering van beeld en geluid, transmissie- en distributienetwerken, gespecialiseerde satelliet-communicatiediensten, digitale technieken bij satellietomroep, hoge resolutie televisie en gesofisticeerde teletekst en videotex systemen.

Elke van deze 'clusters' wordt aan de hand van 7 artikels belicht.

D.D.G.

K.R. BROWN (ed.)  
**The Challenge of Information Technology**,  
North-Holland, Amsterdam/New York/Oxford,  
1983, 355 blz.

Dit boek bevat de referaatteksten van het 41e FID-congres (Fédération Internationale de Documentation), gehouden van 13 tot 16 september 1982 te Hong Kong.

De bijdragen handelen over de relatie tussen spits-technologie in het algemeen en informatietechnologie in het bijzonder en de mogelijke impact daarvan op traditionele informatiediensten en op de informatie-industrie van de ontwikkelingslanden.

D.D.G.

G. BIERMANN,  
**Bildschirmtext, Neue Wege der Kommunikation**,  
Bastei/Lübbe, Bergisch Gladbach, 1984,  
175 blz.

Videotex (Bildschirmtext) wordt in de Duitse Bondsrepubliek op relatief grote schaal gebruikt, althans in vergelijking met andere West-Europese landen. Op 5 jaar tijd hebben zich zo'n 10.000 gebruikers op het systeem aangesloten. West-Duitsland is ook het eerste (en vooralsnog enige) land dat de Europese CEPT-standaard in gebruik heeft genomen, in vergelijking met Prestel (Groot-Brittannië) en Télétel (Frankrijk) een gesofisticeerde norm die bijvoorbeeld verfijndere grafische voorstellingen mogelijk maakt.

In dit boek worden de technische basisprincipes, de infrastructuur, de algemene toepassingsmogelijkheden en de toekomstige evolu-

tie van Bildschirmtext beschreven. Dit nieuwe werkje heeft op alle andere Duitstalige boeken over dit onderwerp voor (voor zover ons bekend is dit het negende) dat het actueler is dan de vorige.

D.D.G.

K. BREPOHL,  
**Telematik, Die Grundlage der Zukunft**,  
Bastei-Lübbe-Taschenbuch, Bergisch Gladbach, 1983, 320 blz.

Dit boek gaat niet in op het ontstaan en/of de karakteristieken van de telematica zelf; in die zin is de titel wat misleidend.

'Telematik' behandelt wel de toepassingen van de telematica-evolutie in het kantoor en voor de individuele gebruiker.

Eveneens wordt ingegaan op de invloed van de telematica op het gedrukte woord en op een aantal mogelijke gevolgen van de telematica op de maatschappij en het individu.

Talrijke tabellen en grafische voorstellingen vergemakkelijken de lectuur van deze complexe materie.

D.D.G.

Commission of the European Communities,  
**Electronic Document Delivery III / Electronic Document Delivery IV**,  
Learned Information, Oxford and New Jersey,  
1982/1983, 55 blz./137 blz.

Beide rapporten werden opgesteld in opdracht van het Directoraat-Generaal 'Information Market and Innovation' van de EG.

- Electric Document Delivery III: "Electronic Publishing-Trends in the United States and Europe" is gebaseerd op discussies en interviews met experts uit de VS en Europa en op literatuuronderzoek. Het is geen studie over de beschikbare technologie voor elektronisch publiceren, maar stipt enkel de belangrijkste tendensen aan binnen de Europese en Amerikaanse 'electronic publishing' industrie.

- Electronic Document Delivery IV: "User Requirements and Product Availability of Terminals for Use in Electronic Document Delivery" gaat in op de 'hardware', in casu de eindstations die kunnen fungeren als dragers van informatie die via elektronische systemen wordt verspreid.

D.D.G.

Steve BLOOM,  
**Video Invaders**,  
Arco Publishing, New York, 1982, 219 blz.

Alles over videogames: de producenten, de ontwerpers, de verschillende typen... in een chronologisch perspectief en met een blik op de toekomst.

G.D.M.

## SOAP OPERA

M.G. CANTOR en S. PINGREE,  
**The Soap Opera**,  
Sage Publications, Beverly Hills, 1983, 166 blz.

Cantor en Pingree bieden een compleet en leesbaar overzicht van dit minder bestudeerde Amerikaanse tv-genre. Afgaande op eigen onderzoek en dat van anderen, onderzoeken zij systematisch: de kenmerken van het genre en zijn wortels in de literatuur en de radio, de samenstelling van het belangstellende publiek, de manier waarop de in soap opera's getekende sociale en seksuele verhoudingen de kijkers beïnvloeden.

G.D.M.

De bijdragen in dit nummer zijn van:

Jan M. GUTTELING, drs. in de Psychologie,  
Margot KUTTSCHEUTER, drs. in de Pedagogie en

Prof. Dr. Oene WIEGMAN, decaan van de Onderafdeling der Wijsbegeerte en Maatschappijwetenschappen, allen verbonden aan de vakgroep Psychologie van de Technische Hogeschool Twente, resp. als wetenschappelijk medewerker, wetenschappelijk ambtenaar en voorzitter.

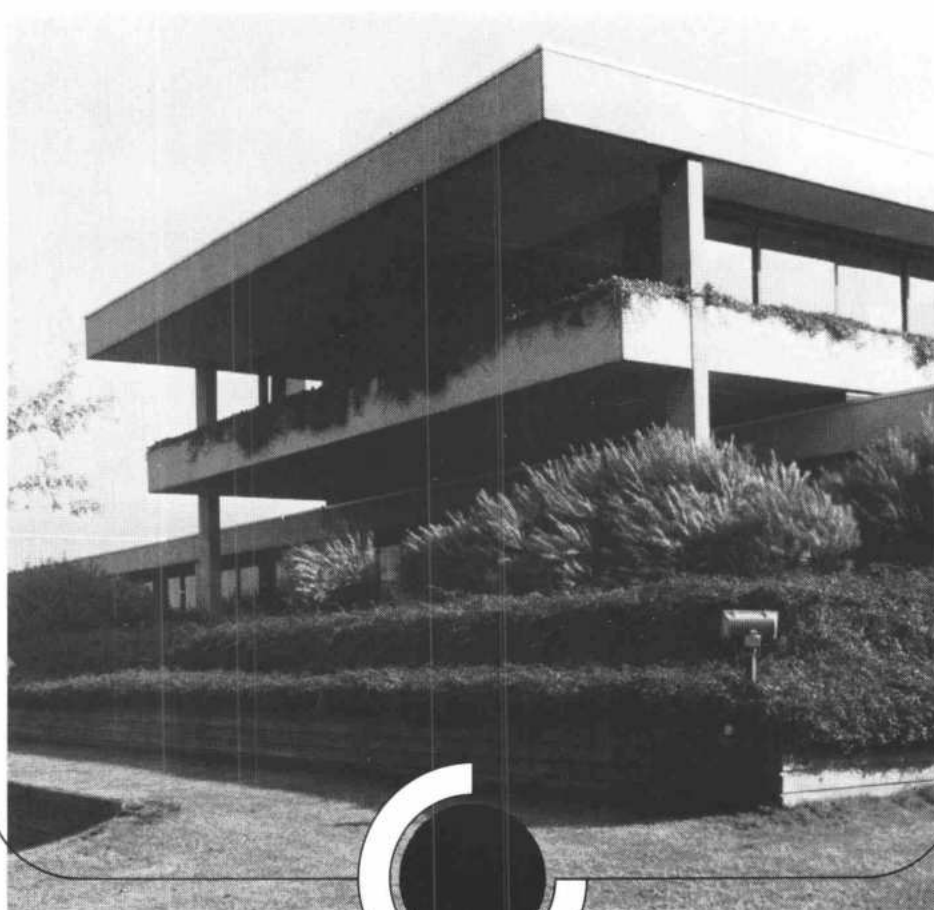
Het onderzoek waarover zij een bijdrage publiceren wordt uitgevoerd in opdracht van het Nederlandse Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer.

Bart VANDERKERKEN, lic. in de Communicatiewetenschap, K.U. Leuven.

Jan SERVAES, lic. in de Communicatiewetenschap, K.U. Leuven en assistent aan het Centrum voor Communicatiewetenschappen, K.U. Leuven.

José RUYTER, drs. in de Perswetenschap en wetenschappelijk medewerker aan Radio Nederland Trainingscenter te Hilversum.

Carola MICHIELS, lic. in de Communicatiewetenschap, K.U. Leuven.



## **CONCENTRA-GROEP**

UITGEVERS EN DRUKKERS IN DE KOMMUNIKATIE-INDUSTRIE

## **HET BELANG VAN LIMBURG**

LIMBURGS KLEURRIJK DAGBLAD

CONCENTRA-GROEP, 10 HERCKENRODESINGEL, 3500 HASSELT, BELGIË

03 JULI 1985

# Zichtrekeningen

DE ORANJE REKENING OF  
DE EUROCHEQUEREKENING



Het zijn net dezelfde zichtrekeningen, maar uw Eurochequerekening kunt u bovendien gebruiken in 39 landen in Europa en het Middellandse-Zeegebied.

Laat uw inkomsten rechtstreeks op uw rekening storten. Dan zitten ze veilig. Betalingen doet u met cheques, overschrijvingsformulieren of met permanente betalingsorders.

Elke verrichting (afhaling of storting) wordt vermeld op een stand van rekening, zodat u

meteen een klare kijk hebt op het wel en wee van uw budget.

Er is nog iets. Als bepaalde voorwaarden vervuld zijn, hebt u ook recht op een chequekaart met automatisch krediet tot 25.000 F. En op een codenummer waarmee alle Mister Cash loketten voor u opengaan. 24 uur op 24 uur. 7 dagen op 7. En reeds vanaf 16 jaar kunt u een zichtrekening bij het Gemeentekrediet openen.

De agent van het Gemeentekrediet in uw buurt legt u alles wel uit. Van naaldje tot draadje.



# Gemeentekrediet